

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIKU, KOMPONISŅU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1949. G.

23. OKTOBRĪ

Nr. 43 (249)

Latviešu skatuves mākslas lielais skolotājs

Maskava vienmēr bijusi dižākais krievu zinātnes, tehnikas un mākslas centrs. Spilgti jo spilgti tas izpaudies arī teātra kultūras laukā jau pirms daudziem gadu desmitiem. Kamēr cariskās Krievijas galvaspilsētas Pēterburgas galma teātri kalpoja «augstākajai» sabiedrībai, Maskavas skatuves pulcināja ap sevi progresīvo inteliģenci un plašas tautas masas. Kā patiesi krieviskas kultūras centrs, Maskava 1824. gadā radīja Mazo teātri, krievu tautas gara cildenāko īpašību paudēju, kurš sevi koncentrēja skatuves mākslas vēsturiskās attīstības labākos rezultātus un kļuva par avotu, no kura dzīvinotais ierosmes allaž varēja smelties ne vien krievu, bet arī visas pasaules teātru darbinieki.

Šīs dienas padomju tautas, Mazo teātri patiesi mīlējamas, ar visdziļāko cieņu atzīmē tā 125 gadu darbības atceri. Tās sajūt nesaraujamas saites ar Mazā teātra progresīvajām gaitām un uzskata to par pirmo cīnītāju krievu realistikās teātra mākslas laukā, kas daudzus gadu desmitus gājis kopā ar izcilākajiem skatuves daiļrades meistariem, māksliniekiem, rakstniekiem, zinātniekiem un sabiedriskiem darbiniekiem.

Slavenās jubilejas dienās gribas atcerēties un atgādināt, cik daudz patiecības parādā latviešu teātra māksla krievu teātra mākslai, konkrēti šīs mākslas spožajam pārstāvim — Mazajam teātrim, gribas pārļaut vēstures lappuses, no kurām tik daudzus runā par krievu un latviešu tautu seno draudzību.

Ikviena latviešu tautas vēstures lappuse stāsta par darba ļaužu gadsimtelīgo varonīgo cīņu pret vācu iebrucējiem, kas vēlāk pārauga strādnieku šķiras cīņā pret ārzemju un pašmāju kapitalistiem un, pateicoties krievu strādnieku šķiras un progresīvās inteliģences nesavtīgajai palīdzībai, beidzās ar Latvijas atbrīvošanu, padomju varas nodibināšanu mūsu dzimtenē.

Kvēla cīņas elpa strāvo arī no katras latviešu teātra vēstures lappuses. Tā bija progresīvo latviešu mākslinieku cīņa pret vācu buržuāziskās kultūras reakcionāro saķēni un bezidejiskumu, pret rietumu dekadenci, pret centieniem saindēt tautas domas un jūtas, atraut tautas uzmanību no sabiedriskajām un sociālajām problēmām. Mēs apzināmies, ka esam spējuši uzvarēt šai cīņā vienīgi tādēļ, ka mūs vienmēr atbalstījis lielā krievu tauta, tās kultūras augstā virsotne — Mazais teātris. Ar visdziļāko cieņu latviešu teātra darbinieki piemin ģenialos skatuves māksliniekus M. Ščepkinu, P. Močalovu, P. Sadovski, kuri radījuši krievu realistikos skatuves mākslu, kas kļuvusi par pamatu progresīvajiem teātriem visā pasaulē.

Ar Mazo teātri mums ir vecas, nekad nesaraujamas saites. Tas nav tikai krievu, bet arī latviešu teātra realisma tēvs. Izaugot tādiem aktieriem kā Aleksim Mierlaukam, Dacei Akmentīnai, J. Duburam, Rob. Jansonam, A. Freimanim un citiem, dabiski radās latviešu teātra ciešais kontakts ar Maskavas teātriem. Aleksis Mierlauks ne vienreiz vien noskatījās Mazajā teātri uzvestās Ostrovska lugas, kā arī Gogoļa «Revidents». Šajās izrādēs gūtās atzi-

ALFREDS AMTMANIS-BRIEDĪTIS

nas bija liela skola visai latviešu skatuves mākslinieku saimei.

Mums bija arī cits, ļoti spēcīgs sakars ar Maskavas Mazo teātri. 1901. gadā Rīgas pilsēta uzcēla jaunu teātra ēku (tagadējais Akadēmiskais Dramas teātris). No Krievijas sirds, lielās Maskavas, uz šo teātri Rīgā pirmoreiz ieradās realistikā virziena skatuves mākslinieki. Viņus vadīja K. N. Nežlobins. Tie bija Maskavas aktieri, tie bija Mazā teātra realistikās skolas izveidotie mākslinieki. Viņi pulcināja ap sevi visu Rīgas progresīvo inteliģenci. Viņu sniegtās izrādes bija patiešām lielas, demokrātiskas mākslas svētki. Un nebūs pārspīlēts, ja teikšu, ka no šīs skatuves uz latviešu skatītāju, tai skaitā arī uz latviešu aktieri, runāja Mazais teātris. Šeit mēs iemācījāmies saprast progresīvas teātra mākslas lielos uzdevumus.

Progresīvas, realistikās latviešu teātra mākslas tapšana milzīga loma bija tādiem aktieriem un režisoriem kā M. Liliņai, N. Michailovskim, M. Roksanaovai, F. Strogonovam, M. Beckim, J. Stepnajai, G. Gajevskim, S. Orskim, M. Vasiļčikovai, I. Pevcovam, O. Preobraženskai. Šie mākslinieki bija latviešu aktieriem dzīvs piemērs, no kuriem mēs mācījāmies ar savu mākslu kalpot tautai. To pašu var teikt arī par Rīgas krievu teātra repertuāru, kas, sekodams vecāko Krievijas teātru piemēram, radīja labāko, ko devusi krievu klasiskā dramaturģija un izcilākie rietumu rakstnieki. Īpaši lielā cieņā šeit bija lielais A. N. Ostrovskis. Ar Ostrovska «Sniegbaltīti» (Čaikovska muzika) 1902. gadā sāka savu darbu K. N. Nežlobina vadītā trupa. Šeit spēlēja «Mežu», «Negaisu» un citus nemirstīgā dramaturģijas darbus. Ārkārtīgi nozīmīgs bija Gorkija «Dibenā» uzdevums. Vēl tagad atmiņā Gogoļa «Revidents», Gribojedova «Gudra cilvēka nelaime», Suchovo-Kobiļina «Krečinska kāzās», īpaši tās izrādes, kurās Gorodņičaja, Famusova un Raspluņeva lomās viesojās lielais krievu aktieris V. N. Davidovs. Kā ievērojami sasniegumi Rīgas krievu teātra repertuārā atzīmējami Čehova «Ivanova» un «Kirsu dārza» uzvedumi, Lermonova «Maskarāde», Gončarova romāna «Krauja dramaturģija», Leva Tolstoja «Dzīvais mironis». Krievu skatuves mākslas draudzību ar topošo latviešu nacionālo kultūru apliecināja latviešu autoru darbu uzvedumi — Rūdofa Blaumaņa «Indrāni» un Annas Brigaderes «Sprīdītis».

Rīgas krievu teātra repertuārs un tā aktieru realistikā spēle kā spirta vēsmas jau 20. gadsimta sākumā veidzēja mūsu kultūras dzīvi. Šeit zaiģoja īsta, tautai vajadzīga māksla. Latviešu mākslinieki, visa progresīvā latviešu inteliģence nāca šurp, lai stiprinātos šai lielajai mākslā. Un viņi zināja, ka šo lielo mākslu mums devis Maskavas Mazais teātris, ka tā nākusi no Močalova, Ščepkina, Sadovska, Jermolovas, Južina.

Katrā ziņā krievu skatuves mākslas veselīgajai ietekmei bija liela loma pie

tā, ka 1908./1909. gada sezonā latviešu progresīvā inteliģence kopā ar latviešu darba tautu nodibināja Rīgas Jauno teātri, kura radīšanā dzīvi piedalījās tautas dzejnieks J. Rainis.

Rīgas Jaunajā teātri izauga latviešu skatuves mākslas labākās tradīcijas, izauga tas aktieriskais kodols, ar ko latviešu tauta varēja pamatotī lepoties un no kura turpmāk veidojās visa mūsu teātra māksla. Rīgas Jaunais teātris devis izcilos aktieri un režisoru Aleksī Mierlauku, pret kura realistikos mākslu kā pret granītu klinti allaž snāgējuši visi mēģinājumi ievāzīt uz mūsu skatuves rietumu dekadenci. Te uzplaucis Reinholds Veica talants, te augusi vecākā tagadējā latviešu aktrise — LPSR tautas māksliniece, Staļina premijas laureate Berta Rūmniece, te nobriedis PSRS tautas mākslinieka, Staļina premijas laureata Eduarda Smilga talants, te savu meistariību ieguvis Staļina premijas laureate Lilija Erika, LPSR tautas mākslinieks Jānis Osis, Mirdza Smičenbe, Anta Klints un daudzi citi latviešu skatuves darbinieki, kas vienmēr palikuši uzticīgi Maskavas Mazā teātra cīnītāji un sekotāji, kas tāpat kā Mazais teātris krievu mākslā vienmēr bijuši cīnītāji par sabiedrisku, nacionālu, progresīvu teātri.

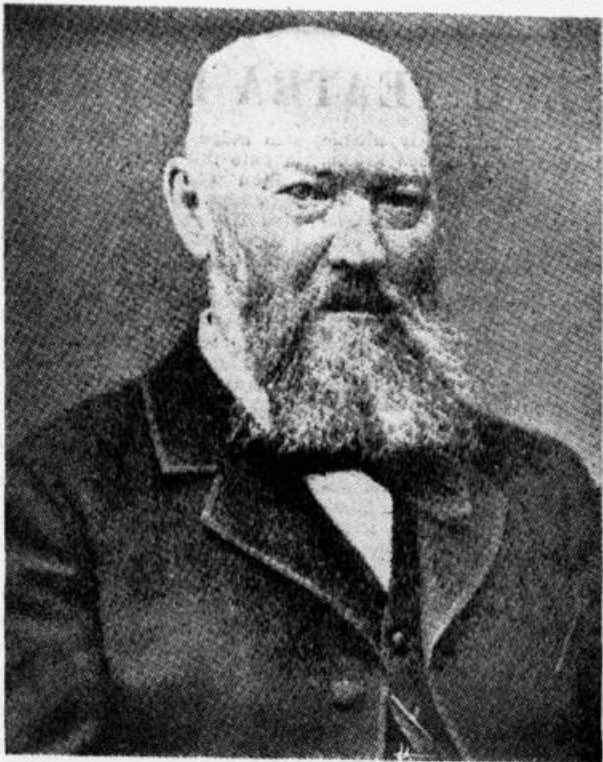
Arī šodien, darot savu kārtējo darbu, mēs allaž cenšamies sekot Mazā teātra dižajam piemēram. Īpaši to darām tad, kad strādājam pie lielā klasika A. N. Ostrovska nemirstīgajām lugām, kas uz Mazā teātra skatuves guvušas vispilnīgāko iemiesojumu. Pie Mazā teātra, kā pie sava uzticama skolotāja griezīsimies arī tagad, kad jaunajā sezonā gatavojamies iestudēt Gogoļa meistardarbu «Revidents». Kopā ar visu padomju sabiedrību esam sekojuši «Revidenta» atjaunojumam uz Mazā teātra skatuves un esam bijuši lepnī par spožo socialistiskā realisma mākslas triumfu šai uzvedumā. Dzīlas apbrīnas pilni mēs mācīsimies no Mazā teātra meistariem.

Sevišķi dārgs un vērtīgs paraugs Mazais teātris latviešu skatuves māksliniekiem ir padomju autoru lugu uzdevums.

Mazais teātris ir visvairāk pierādījis socialistiskā realisma mākslas dailei un varenumam, kurai vienīgajai ir pa spēkam un kurai vienīgajai ir tiesības atspoguļot padomju dzīves un padomju cilvēka diženumu. Padomju lugu uzvedumi Mazajā teātri ir himna padomju cilvēkam, līdz ar to šie uzvedumi ir vislielākās slavas apliecinājums pašam Mazajam teātrim, varenaun realistiskās mākslas cietoksnim.

Mūsu dienās Mazais teātris ieguvis patiešām visas padomju tautas nedalītu atzīību un mīlestību. Teātra darba atceres svētki — liels, liksms padomju kultūras dzīves notikums.

Krievu tautas ģenija radītājs Mazais teātris vienmēr ir bijis aktīvs savas tautas līdzgaitnieks tās varonīgajās cīņās par darba ļaužu laimi un brīvību. Arī šodien tas visus savus spēkus atdod Lenina-Staļina partijas sprauto uzdevumu izpildei, nemīgti atrodas pirmajā pozīcijā padomju tautu cīņā par stingru mieru un patiešu demokrātiju visā pasaulē. Šim cildenajam paraugam vienmēr sekos arī Padomju Latvijas teātru darbinieku saime.

Aleksandrs Ostrovskis

TEĀTRA MĀKSLAS KALNGALI

Krievu teātris jau kopš seniem laikiem iemantojis vislielāko slavu. Īpaši nodibinoties tagadējam PSRS Akadēmiskajam Mazajam teātrim, kura 125 gadu darbības atceri šīs dienas atzīmēs padomju tauta un visa progresīvā cilvēce, par krievu teātra raksturīgāko iezīmi kļuva drosmīga patiesības meklēšana, mīlestība uz mazo, tolaik apspiesto cilvēku. Protams, šīs cildenās īpašības nav raksturīgas vienīgi krievu teātrim. Tāda ir vispārējā krievu kultūras tendence. Krievu literatūra allaž bijusi aktīvāka progresa ideju karognesēja. Teātra lielais nopelns meklējams tur, ka tas spoži atspoguļojis labākās literatūrā paustās idejas, bijis spēcīgs šo ideju sludinātājs un apauglētājs, pats strauji augdams tām līdzī. Idejiskās attīstības augšupejošais virziens jau pagājušā gadsimtā krasi atšķīr krievu teātri no Rietumeiropas teātra, kas arvien straujāk slīdējis un slīd bezidejiskuma un mākslinieciskā nespēka zaņķī.

Cieša sadarbība ar labākajiem sava laikmeta dramaturgiem devusi krievu teātrim iespēju vienmēr runāt ar skatītāju par tiem jautājumiem, kas tautu visvairāk ieilpojuši, uz kuriem rast atbildi bijusi vislielākā nepieciešamība. Lai minam kaut vai A. Ostrovska sadarbību ar Mazo teātri, A. Čehova un M. Gorkija kopīgo darbu ar Maskavas Dailes teātri.

Runādams par teātra lomu sabiedrībā, A. Ostrovskis teica: «Teātrim ir audzinājoša loma attiecībā uz milzīgu daļu publikas, publika gaida, lai tas izskaidrotu morāles un sabiedriskos jautājumus, kurus uzstāda dzīve.» A. Ostrovskis un Mazais teātris sāka izskaidrot šos morālos un sabiedriskos jautājumus. Tieši to meklējami viņu nezūdošās nozīmības pamatī krievu tautas un visas cilvēces priekšā.

Atbildēt uz tiem jautājumiem, kurus uzstāda dzīve, let kopsoli ar dzīvi, palīdzēt to virzīt uz priekšu un uz augšu — tāda ir krievu teātra dižākā tradīcija. Šo tradīciju kā sev tuvu un vajadzīgu, pārņēmis arī padomju teātris — Ščepkina, Močalova, Sadovska un Jermolovas novēlējumu īstenais mantinieks.

Jau 19. gadsimtā skaidri sāka izpausies Rietumeiropas teātru pagrimums un krievu teātra straujā augšupeja. Kvalitatīvā diference starp abām šīm kultūrām pieauga no gada gadā. Īpaši straujš šis process izvērtās tad, kad krievu teātris kļuva par padomju teātri.

Teātris, tāpat kā visa kultūra, padomju zemē guvis neierobežotas attīstības iespējas. Patī mūsu dzīve savā varenajā gaitā uz priekšu sniedz skatuves mākslai lādus impulsus, kādu teātriem nav bijis nevienā citā laikmetā un nevienā citā zemē. Padomju teātris apbruņots ar vispilnīgāko un visprogresīvāko daiļrades metodi — socialistiskā realisma metodi. Padomju teātrim dota iespēja attīstot uz skatuves viscilāko un visskaistāko cilvēku pasaulē — padomju cilvēku. Padomju teātris ir vienīgais uzvarējušais socialisma zemes teātris pasaulē, un tam nodrošināts visas tautas atbalsts. Padomju teātri vada un virza dižnā bolševīku partija. Visi šie apstākļi radījuši nesatricināmu pamatu lieliskas, cītur pasaulē nepieredzētas teātra mākslas uzcelšanai.

Sāda māksla patiešām arī uzcēta. Kā gaisis spīdeklis tā apmirdz cilvēci. To pazīst un mīl simti miljoni cilvēku Eiropā un Āzijā, Amerikā un Āfrikā, visās zemēs un visos kontinentos, jo no padomju skatuves allaž atskanējuši un atskan vārdi, kas dārgi katram godīgam cilvēkam — par varonību, par dzimtenes mīlestību un istu patriotismu, par brīvību, par cilvēka svētajām tiesībām, par mieru. Padomju teātra māksla un līdz ar to arī padomju literatūra, muzika, glezniecība un citas mākslas nozares kļuvušas par paraugu un iedvesmotāju ikvienam progresīvam māksliniekam, lai viņš strādātu kādā pasaules malā strādādams. Maskava tādēļ ir arī visas progresīvās pasaules skatuves mākslas galvaspilsēta, jo tikai padomju socialistiskā realisma māksla spēj pareizi atklāt un vispārināt ne vien mūsu dzīves, bet arī kapitalistiskās sabiedrības parādības. Kad progresīvie amerikāņu rakstnieki gribēja redzēt, kā uz skatuves parādāms vienkāršais, godīgais amerikānis — Abrama Linkolna un Franklina Ruzvelta pēceņi, — viņi, šie progresīvie amerikāņu mākslinieki, izvēlējās Konstantina Simonova «Divas Amerikas», vēroja, kā šo lugu iestudējis Mazais teātris, kā Smitu tēlo M. Carevs. Kad vācu antifasisti grib redzēt skatuves mākslas līdzekļiem atklātu savas tautas nacionālo traģediju, nacistu un angļu-amerikāņu imperialistu kopīgo savērstību pret cilvēci, tad viņi skatās padomju filmu «Satikšanās pie Elbas».

Maskavu, tās teātrus mīl un pazīst pat tie, kas mūsu zemē nekad nav bijuši. No šejienes runā patiesības balsis, un tā vienmēr atrod ceļu uz ļaužu sirdīm par spīti visiem šķēršļiem un «dzelzs priekškarjiem».

Padomju teātris kļuvis par mūsu zemes vareņības, mūsu sabiedriskās iekārtas neizmērojamā pārākuma apliecinātāju visas pasaules darba ļaužu masās. Padomju skatuves māksla kļuvusi par neapklusināmu cīņā saucēju, kas pauž ticību cilvēciskuma uzvarai, brīvības un demokrātijas nenovēršamajai uzvarai. Diendienā pieņemas spēkā un neatlaidībā visas pasaules darba ļaužu cīņa pret imperialistiskajiem kara kurinātājiem, par miera lietas uzvaru. Padomju teātrim, tāpat kā visai padomju kultūrai, šīs cīņas kāpināšanā ir milzīgi nopelni.

Ļoti spilgtā piemērs, kas raksturo padomju teātra mākslas auglīgo ietekmi uz citu tautu kultūras attīstību, ir tautas demokrātijas valstu jaunā māksla. Vēl pirms nedaudz gadiem uz Varšavas, Pragas, Bukarestas, Budapeštas, Sofijas skatuvēm valdīja dažādas revījas, nekārtas salonkomēdijas, lētas operetes, pilnos ziedos plauka visnepējdzīgākā dekadence. Bet tiklīdz šo zemju tautas nokratīja kapitalistu kundzību un pavērsās ceļā to kultūras saskarei ar padomju kultūru, iesākās straujā atveseļošanās process. Šodien mēs jau esam liecinieki pirmajiem, patiesi lielajiem panākumiem tautas demokrātijas valstu kultūras dzīvē.

Padomju Latvijas teātru darbinieku saime ir lepna, ka latviešu padomju teātra kultūra ir lielās padomju teātra mākslas pilnīgā sastāvdaļa. Mūsu labākie teātri — Akadēmiskais Dramas teātris, Dailes teātris. Operas un baleta teātris, mūsu labākie aktieri, dziedoni un režisori — tādi kā Eduards Smilģis, Alfreds Amtmanis-Briedītis, Jānis Osis, Lilija Bērziņa, Elfrida Pakule un ļaudži citi, sasnieguši tādu idejiskā un mākslinieciskā brieduma līmeni, kas tos ierindo goda vietā padomju skatuves meistaru dižajā plejadā. Bet mēs apzināmies, ka latviešu tautas teātra kultūra nekad nebūtu sasniegusi šo augsto līmeni, ja to jau kopš gadu desmitiem nebalstītu lielās krievu tautas teātra kultūra, un jo sevišķi — ja kopš 1940. gada mums spēcīgu drauga roku nesniegtu krievu padomju teātra piedzīvojušie meistari. Viņi mums palīdz atrast socialistiskā realisma drošo ceļu, viņi mums mēca patiesi realistikās, tautiskas skatuves mākslas meistariību. No viņiem — no Maskavas Mazā teātra, no Maskavas Dailes teātra — mēs vienmēr mācīsimies, jo pasaulē nav labāka parauga.

A. Sofronova luga «Maskaviešu raksturs» — finals Akadēmiskajā Mazajā teātri. Inscenējums šogad apbalvots ar Staļina premiju.

Sakarā ar Mazā teatra 125 gadu jubileju

LAIKMETA TEATRIS

N. VELECHOVA

Mūsu laikmeta varonis — padomju cilvēks — uz Mazā teatra skatuves uzņemas divdesmitajos gados. Viena atnākšana izmēģina nepieredzētu posma sākumu lieliskā krievu teātra daļradē.

Krievu sabiedriskās domas dižo tradīciju izaudzinātājs Mazais teātris vienmēr jutīgi atsaucies tautas prasībām. Laikmeta labākās, progresīvākās idejas vienmēr bijušas Mazā teātra daļrades saturā. Padomju laikmetā Mazais teātris guva iespēju kļūt par patiesu tautas teātri. Par viņa misiju kļuva padomju tautas radošā darba parādīšana skatuviskos tēlos, tās audzināšana Lēnina-Stalīna ideju garā. Padomju dramaturģija atnesa teātri laikmetīgu tematiku, mūsu īstenības saturu piesātinātākus lugas. Tajās teātris varēja paust savu kvēlo mīlestību uz socialistisko Dzimteni, uz lielisko padomju cilvēku.

Padomju Mazais teātris audzījis kopā ar jauno padomju dramaturģiju, atdotams savu daļo mākslu mūsu laikmeta dižo ideju iemiesošanai. Līdztekus tam, kā padziļinājās un pieauga uz komunismu ejošās padomju tautas intereses, plašākas un bagātākas kļuva teātra temas, kļuva pēnīgāka un nobrieda tā meistarība. Strādādams pie padomju dramaturģijas labākajiem darbiem, Mazais teātris darīja bagātāku savu mākslu ar komunistisko idejiskumu un bolševistisko partejiskumu, apguva patiesi tautisko mākslu — socialistiskā realisma mākslu.

Mazā teātra ektieru lieliskā «vidējā» paaudze izaudzina un izveidojusies darbā ar padomju repertuāru.

Vecākais padomju dramaturģis V. Biļs-Beļceļskis bija pirmais, kas deva Mazajam teātrim iespēju kvēli un dedzīgi atsaukties kļūstamajam vēsturiskajiem notikumiem. Uzvedums «Pa kreisi no stūres», kas stāstīja par ārvalstu progresīvo, revolucionāro spēku tieksmi sarīgt pirmo proletārisko valsti pasaulē, kļuva par aktīvu, kaujiniecisku visas paaudzes darba lauju brālīgās solidaritātes ideju propagandu.

1926. gadā teātris inscenē K. Treņeva «Lubovu Jarovaju» — uzvedumu (I. Platona un L. Prozorovska inscenējums), kas kļuvis par etapu visa padomju teātra vēsturē. V. Pašennajas («Frontes» un L. Leonova «Ierūkums») saturu — šos iedvesmas pilnos, dziļi idejiskos, lielajam Tēvijai karam vēloties uzvedumus. Dzimtenei bezgalīgi uzticīga padomju cilvēka tēls uz Mazā teātra skatuves atklāja arvien dziļāku viņa virsība un izturība, kurai cilvēces vēsturē nav līdzīga piemēra, iedvesmo Mazo teātri lielisku dzīvu tēlu radīšanai. Drosmīgi partizāni, staliniskās skolas kara vadonis Ogņovs (M. Carevs), skolotāja Olga Talanova (J. Gogoleva), krievu sievietē-māte Anna Talanova (V. Pašennaja), bolševīks Kalesņikovs (D. Pavlovs) — tie ir krievu cilvēku tēli. Viņi stāsta par to, ka teātris dziļi pazīst padomju cilvēka varonīgo raksturu.

Ar jaunu spēku padomju Mazā teātra daļradē sken varonīgā, patriotiskā tema, kas raksturo A. Korneičuka «Frontes» un L. Leonova «Ierūkuma» saturu — šos iedvesmas pilnos, dziļi idejiskos, lielajam Tēvijai karam vēloties uzvedumus. Dzimtenei bezgalīgi uzticīga padomju cilvēka tēls uz Mazā teātra skatuves atklāja arvien dziļāku viņa virsība un izturība, kurai cilvēces vēsturē nav līdzīga piemēra, iedvesmo Mazo teātri lielisku dzīvu tēlu radīšanai. Drosmīgi partizāni, staliniskās skolas kara vadonis Ogņovs (M. Carevs), skolotāja Olga Talanova (J. Gogoleva), krievu sievietē-māte Anna Talanova (V. Pašennaja), bolševīks Kalesņikovs (D. Pavlovs) — tie ir krievu cilvēku tēli. Viņi stāsta par to, ka teātris dziļi pazīst padomju cilvēka varonīgo raksturu.

Problema par šķiru ciņu, divu ideoloģiju ciņu, kurā nenovēršami uzvar padomju cilvēka dzīvi apliecināšā ideoloģija, atklāta arī B. Romašova «Ugunīgajā tiltā» (L. Prozorovska uzvedums), konfliktā starp brālī un māsu Dubraviniņu. Šai lugā atspoguļojas arī radošās celtniecības tema, pirmās piegādes slavenais laikmets. Bolševīka-radītāja Chomutova tēls (V. Oļchovskis) uzvedumā notatīta krasi pretī histeriskajam Genadijam Dubravinam (S. Kuzņecovs) — aferistam, kapitalistiskās pasaules aģentam, nīknam revolūcijas ienaidniekam.

«Ugunīgais tiltā» apvieno sevi galvenās tālaka aktuālās temas, — nesamierināmo ciņu pret veco, privatizācisko pasauli un padomju cilvēka veidošanos, jaunas, socialistiskās sabiedrības radīšanu. Šis aktuālās problēmas raksturo vesulu virkni teātra uzvedumu. To kopīgo skanējumu var saukāties B. Romašova «Varoņu māiņā» — lugā, kas veļtā aktieru vides atfiršanās ne nekārtījam pagātnes paliekām. Šis problēmas atklāšas arī L. Leonova «Skutarevski» (L. Volkova inscenējums), kur ar naudu atmāskota aplsēdņu revolūcijas ienaidnieku, dzīves pārdabību, parazītu un noziedznieku purvainā pasaulītē. Ar atmāskotajiem tēliem «Lubovā Jarovajā», ar Dubraviniņu ģimēni («Ugunīgais tiltā»), ko bez zēlasības parāda A. Jabločkina (Ksenija), M. Klimovs (advokāts Dubravins) un S. Kuzņecovs (Genadijs), sasaucas arī lezmētās figūras — spiegs Strafs (S. Meļņinskis), Arsenijs Skutarevskis (V. Meļners), Petriņš (M. Klimovs). Šim derdzīgajam iznīcībai nolemto jaunās dzīves ienaidnieku baram «Skutarevski» nostatīti pretī gudrā, vīrišķīgā komunista Čerimova (N. Anpenkovs) spūlētās tēls.

Mēs esam socialistiskās sabiedrības sardzē, — tajos gados ar saviem uzvedumiem it kā runā Mazais teātris. Par to liecina arī K. Treņeva «Skaidrā ieleja» (L. Prozorovska inscenējums), kas rāda bolševīku varonīgo ciņu par kolchozu sādžu, un B. Romašova «Kareivji» (L. Prozorovska un K. Chochlova inscenējums).

Revolucionārās cīņas patos, pilnu izpausmī rod uzvedumā «Nevās krastā», kur bolševīku varondarbi apvīti ar nemirstīgu revolūcijas vadoco — ģenialā Lēnina slāvu.

Teātri dziļi savīlpo uz komunismu ejošās padomju lielvalsts miera laika celtniecības problēmas. Tā aktīvo iekļaušanos dzīvē apliecinā A. Korneičuka lugas «Ukrainas stepēs» spožais uzvedums (I. Sudakova inscenējums, V. Ciganova režija). Dramaturģis un teātris šeit paceļ aktuālu tēmu par ciņu pret pārtikušu, «mierīgu dzīvi» sasniegušo cilvēku samierinātību, pašapmierinātību, veikalnieciskumu. Padomju kolchozu celtniecības strauja izplaukuma periodā tādas «dzīves» alkst Galuška (A. Zrazevskis). Ar bolševistisku mērķtiecību teātris šausa šīs aplamās noskaņas. Česnoka — cīnītāja par jauno — tēlu (I. Iljinskis) apliecināta padomju cilvēka prasme sasiekt dzīvi tās revolucionarajā attīstībā, sekmēt valsts virzīšanos uz komunismu. Šis tēls parāda padomju kolchoznieka garīgo izaugsmi un paplašina mūsu laikmeta varoņu fronti uz Mazā teātra skatuves.

Ar jaunu spēku padomju Mazā teātra daļradē sken varonīgā, patriotiskā tema, kas raksturo A. Korneičuka «Frontes» un L. Leonova «Ierūkuma» saturu — šos iedvesmas pilnos, dziļi idejiskos, lielajam Tēvijai karam vēloties uzvedumus. Dzimtenei bezgalīgi uzticīga padomju cilvēka tēls uz Mazā teātra skatuves atklāja arvien dziļāku viņa virsība un izturība, kurai cilvēces vēsturē nav līdzīga piemēra, iedvesmo Mazo teātri lielisku dzīvu tēlu radīšanai. Drosmīgi partizāni, staliniskās skolas kara vadonis Ogņovs (M. Carevs), skolotāja Olga Talanova (J. Gogoleva), krievu sievietē-māte Anna Talanova (V. Pašennaja), bolševīks Kalesņikovs (D. Pavlovs) — tie ir krievu cilvēku tēli. Viņi stāsta par to, ka teātris dziļi pazīst padomju cilvēka varonīgo raksturu.

Problema par padomju rakstura tapšanu, varoņu izaugsmi pēckara periodā atspoguļojas Mazā teātra uzvedumos — B. Romašova «Varenajā spēkā» (K. Zubova inscenējums, režisors Petrovs) un A. Sofronova «Maskavišu raksturā» (A. Dikija inscenējums, režisors J. Stradomska). Ar «Varenā spēkā» uzvedumu Mazais teātris pirmāis paceļ savīlpojošos jautājumus par ciņu pret zemošanos Rietumu priekšā, par krievu cilvēka nacionālā lepnuma apliecināšanu, jautājumus par progresīvajai cilvēcei kalpojošās dižās padomju zinātnes prioritāti. Asi un precīzi atrisināts lugas galvenais konflikts, kas rāda izšķirīgā ciņā bijušos draugus — zinātnieku Lavrovu (N. Anpenkovs) un Miļaginu (F. Grigorjevs). Ar lielu etmasķoju meistarību Grigorjevs parādā, ka pretīgā zemošanā grūdosās buržuāziskās kultūras priekšā pārvērtusi Miļeginu par glēvīgu mietpilsoni, kurš gūzām norūpējies par savu ādu. Miļagins kļūstās astē mūsu dzīvē, Nākotnē viņam nev. To savās rokās tur cildenie padomju patrioti — Lavrova tipa zinātnieki, ārstei Kleudijai Lavrovai (J. Gogoleva) vai akademiķim Abuladžem (V. Vladislavskis) līdzīgie lieliskie padomju cilvēki.

Nākotnī savās rokās tur padomju cilvēki, kas prot domāt plaši un drosmīgi, vaļst mērogā, kas prot realizēt komunistiskās sabiedrības grandiozos plānus. Par viņiem Mazais teātris stāsta «Maskavišu rakstura» uzvedumā. Ideju par valstiska redzes viedokļa apliecināšanu padomju cilvēka radošajā darbībā skatītājam aiznes Polozovas - J. Gogolevas, Grinevas - J. Satrovas, Potapova - F. Grigorjeva, Kručkovas - J. Solodovas, Grineva - P. Leontjeva spūlētā, dzīvie tēli. «Maskavišu raksturā» ir viens no Mazā teātra lielākajiem sasniegumiem pēdējā laikā. Tas ir publicistiskās uzvedums, kas dziļi idejiskumu apvieno ar pabeigtu, pilnīgu meistarību. Tāpat kā visi lieliskā teātra labākie uzvedumi, tas audzina padomju skatītāju komunisma garā.

Māksles dzīvošais avots — padomju tauta, darījusi bagātāku Mazā teātra daļradē, Padomju dramaturģija devusi teātrim iespēju pilnā mērā kļūt par tautas teātri, aizmēģināt socialistiskā realisma kailgālus. Mazā teātra nesauramajā vienībā ar padomju lielisko dramaturģiju radījusi vēl nebijušu vecākā krievu teātra augšupeju un uzplaukumu.

it kā rezumē bolševīku-vadītāju labākās īpašības uz teātra skatuves.

Padomju tautas, tautas-uzvāretājas, patriotisma ideja, tās bezgalīgā uzticība Dzimtenei, kvēlā mīlestība uz tautu vadoni Josifu Visarionoviču Stalinu vispilnīgāk izpaūšas A. Pervenčeva «Dienviņu mežglā» uzvedumā (inscenētājs S. Jutkevičs). «Dienviņu mežglā» piesātināts ar patosu, kas apliecinā padomju tautas morālī politisko vienību, staliniskās stratēģijas pārākumu pār ierūcēju evanturistisko militāro «zinātini». Ģenialā stratēģa un karavadoņa, visas progresīvās cilvēces vadona biedra Stalinā tēls šajā uzvedumā atspoguļots ar dziļu mīlestību un cieņu. Augstākā Virspavēlnieka J. V. Stalinā sceniskajā portretā A. Dikijas centies iemiesot lielākā vēsturiskā darbinieka gudrību, viņa nelokāmo gribu, parādīt Stalinā drodro gādību par padomju tautu.

Dziļi izprotot pasaulvēsturisko nozīmi, kas piemīt Padomju Savienības uzvarai pār fašismu, tās dižajai misijai konsekvētāji ciņā par mieru, Mazais teātris spēja gūt lielus panākumus, strādājot pie K. Simonova «Krievu jautājuma» un N. Virtas «Iznīcībai nolemto savzvērestības». «Krievu jautājums» Mazajā teātri (K. Zubova inscenējums, J. Velečova režija) ir spūlētā politiskās pamflets, kas atmāsko kara kurinātājus — amerikāņu imperialistus. Uzveduma centrā — Smits (M. Carevs), vienkāršs amerikānis, kas izpratis Padomju Savienības miera politikas patieso, progresīvo jēgu un metis drosmīgu izaicinājumu fašistiskajai Amerikai.

Ticība tautas neuzvaramajai gribai dvesh no «Iznīcībai nolemto savzvērestības» uzveduma (inscenētājs K. Zubovs), kas pilns revolucionārās cīņas, visu zemī aptverošās socialisma uzvaras gājiena romantikas.

«Viņi netiks cauri mūsu sirdīm!» — saka tautas vadone kvēlā Hanna Lichta (J. Gogoleva). Skatītājs tie Hannas - J. Gogolevas neuzvaramībai, jo varenā Kosta Varras - A. Dikija, jaunās Magdas - J. Solodovas, gudrā Ventas - M. Careva, godīgās zemnieku sievas Minnas - N. Beļceļskas personā viņu atbaista tauta. Ar naidīgu sarkasmu aktieri zīmē šajos uzvedumos nozvēju un tautas brīvības slenkāvu — angļu-amerikāņu imperialistu un viņu sulaini — derdzīgos tipus. Viņi liek ienīst Volstrita valdonu bandu — Makfersonu (K. Zubovs) un Haidu (V. Ciganovs), nīcīnāt «godīgās amerikānietes» Džesijas (D. Zerkalova) savtīgo mīlestību un žurnālistā Hardija (J. Velečova) pērkamību. Padomju aktieri bez zēlasības norauj masku politiskajam gangsterim Mak-Hillam (K. Zubovs), tautas nozēdējam Joakimam Pino (N. Komisarovs), ekspluatatoram Hugo Vastisam (S. Meļņinskis), tautas ienaidnieci Kristīnai Paderai (D. Zerkalova).

Problema par padomju rakstura tapšanu, varoņu izaugsmi pēckara periodā atspoguļojas Mazā teātra uzvedumos — B. Romašova «Varenajā spēkā» (K. Zubova inscenējums, režisors Petrovs) un A. Sofronova «Maskavišu raksturā» (A. Dikija inscenējums, režisors J. Stradomska). Ar «Varenā spēkā» uzvedumu Mazais teātris pirmāis paceļ savīlpojošos jautājumus par ciņu pret zemošanos Rietumu priekšā, par krievu cilvēka nacionālā lepnuma apliecināšanu, jautājumus par progresīvajai cilvēcei kalpojošās dižās padomju zinātnes prioritāti. Asi un precīzi atrisināts lugas galvenais konflikts, kas rāda izšķirīgā ciņā bijušos draugus — zinātnieku Lavrovu (N. Anpenkovs) un Miļaginu (F. Grigorjevs). Ar lielu etmasķoju meistarību Grigorjevs parādā, ka pretīgā zemošanā grūdosās buržuāziskās kultūras priekšā pārvērtusi Miļeginu par glēvīgu mietpilsoni, kurš gūzām norūpējies par savu ādu. Miļagins kļūstās astē mūsu dzīvē, Nākotnē viņam nev. To savās rokās tur cildenie padomju patrioti — Lavrova tipa zinātnieki, ārstei Kleudijai Lavrovai (J. Gogoleva) vai akademiķim Abuladžem (V. Vladislavskis) līdzīgie lieliskie padomju cilvēki.

Nākotnī savās rokās tur padomju cilvēki, kas prot domāt plaši un drosmīgi, vaļst mērogā, kas prot realizēt komunistiskās sabiedrības grandiozos plānus. Par viņiem Mazais teātris stāsta «Maskavišu rakstura» uzvedumā. Ideju par valstiska redzes viedokļa apliecināšanu padomju cilvēka radošajā darbībā skatītājam aiznes Polozovas - J. Gogolevas, Grinevas - J. Satrovas, Potapova - F. Grigorjeva, Kručkovas - J. Solodovas, Grineva - P. Leontjeva spūlētā, dzīvie tēli. «Maskavišu raksturā» ir viens no Mazā teātra lielākajiem sasniegumiem pēdējā laikā. Tas ir publicistiskās uzvedums, kas dziļi idejiskumu apvieno ar pabeigtu, pilnīgu meistarību. Tāpat kā visi lieliskā teātra labākie uzvedumi, tas audzina padomju skatītāju komunisma garā.

Māksles dzīvošais avots — padomju tauta, darījusi bagātāku Mazā teātra daļradē, Padomju dramaturģija devusi teātrim iespēju pilnā mērā kļūt par tautas teātri, aizmēģināt socialistiskā realisma kailgālus. Mazā teātra nesauramajā vienībā ar padomju lielisko dramaturģiju radījusi vēl nebijušu vecākā krievu teātra augšupeju un uzplaukumu.

KRIEVU TEĀTRA LEPNUMS

Mazā teātra ēkas priekšā ir pieminējis A. Ostrovskim. Viņš sež krēslā, domās nogrimis. Tēlnieks pratis labi atēlot izcilā krievu dramaturģa aso skatu, viņa apgaroto seju, Lielās, Ostrovskis ar interesi un zinkāri vēro jauno, trokšaino Maskavu, ko viņš tā milēja dzīvs būdams.

Tam ir diļa simboliska nozīme, ka pieminējis Ostrovskim uzcelta tieši pie Mazā teātra ieejas. Mazais teātris visspilgtāk un pilnīgāk iemiesojis sevi krievu realistiskā teātra raksturu. Teātra skatuve kopš pirmajām pastāvēšanas dienām bija krievu lugas, krievu dzīves skatuve un dabīgi, ka Ostrovskis ar saviem darbiem, kuros spilgti parādītas Krievijas dzīves dažādas pušes, kurās asi nostādīti morāles, ātēmes, godīguma, cilvēkmīlestības jautājumi, kļuva par šī teātra vienu no galvenajiem dramaturģiem.

Ostrovska dramaturģijas atmāskojošais spēks un dedzīgums bija tuva teātra radošajam virzienam. Teātrim bija sveša franču melodrama ar tās pēnīgajām jūtām un domām, tāpat vieglā vodevila ar tās karikatējām dzīves situācijām un nedzīvījamiem tēliem. Tas tūlīt kļuva par tautas teātri un savos uzvedumos ar satricinošu spēku atēlēja patieso dzīvi, parādīja patieso cilvēkus, viņu centienus pēc laimes, pēc atbrīvota darba un gaiša dzīvesprieka. To iemilēja tauta, tā tauta, kas, runājot viena no Ostrovska varoņu vārdiem, rāda «dzīves labumu». Mazais teātris kļuva par darba lauju iemīļotu teātri.

Tas sevišķi iūtams šodien, kad viņa mūsu zeme gatavojas atzīmēt teātra 125. gadadienu. Maskavas rūpnieku kolchoznieki, Jaroslavas apgabala sādžu kolchoznieki, Uralu metalurģi, Donbasa ogļrači, — visi, kas šais dienās ierodas Maskavā, uzskata par savu pienākumu apmeklēt teātri, lai apsvēktu tā kolektīvu, draudzīgo paspiestu roku tā aktieriem.

Šais jubilejas dienās ne uz mirkli nepārstāj zvanīt telefons PSRS tautas mākslinieces Aleksandras Jabločkinas dzīvokli. Kas mūsu zemē nepazīst šīs izcilās aktrises, brīnīšķīgās skatuves mākslas meistares vārdu? Viņu apsvēlc amata biedri, no citiem teātriem un pavisam nepazīstami laudis — aekskaitāmie padomju teātra skatītāji.

«Kāda laime dzīvot un strādāt mūsu dienās, lielajā Stalinā laikmetā, — saka A. Jabločkina, atceroties savas ilgās aktrises gaitas. — Jūtams, ka Mazā teātra jubileja nav tikai teātra un aktieru svētki, bet arī visu skatītāju svētki.

Ar lielu izpratni un dziļdomību A. Jabločkina stāsta par Mazā teātra lommu krievu mākslas attīstībā.

Jabločkina uzņāca uz Mazā teātra skatuves vairāk nekā pirms 60 gadiem. Tas bija laiks, kad teātri vēl skānēja Fedotovas, Jermolovas, Sadovska, Lenskā, Južina un citu izcilu krievu aktieru balsis. Pasaules teātra vēsturē uz visiem laikiem paliks Jabločkinas radītīe nemirstīgie tēli Ostrovskā, Gogolā, Gorkijā, Šekspīrā, Šillera lugu uzvedumos.

Astondesmit gadus vecā, jau nosirmojusi aktrise sevišķi dziļi stāsta par teātra darbu padomju dzīves periodā. Lai arī kur teātris būtu uzstāties — Kijevā vai Leningradā, Rostovā vai Novosibirskā — visur viņš uzņemts kā īsts draugs un palīgs. Cik daudz siltu pateicības iūtu angarotu vēstulu no vis-

sām mūsu zemes malām saņem teātra labākie mākslinieki!

Man gadijās piedalīties vienā no «Šēpkina vakariem», ko sakarā ar teātra 125. gadadienu rīko Mākslas darbinieku centrālās nams. Šeit bija sanākuši aktieri, rakstnieki, zinātnieki, rūpnieku strādnieki, partijas un padomju darbinieki. Blakus KPFSR tautas māksliniekam K. Zubovam sēdēja Maskavas rūpniecās «Sīrpis un āmurs» tēraudlētājs Vasīlijs Vinogradovs, tur bija tadāiku literatūras dekadās dalībnieki un Ukrainas kolchoznieku delegāti. Visus viņus vienotā mīlestība uz teātri, kas ar savu mākslu nes darba lauju masās cēlas domas un jūtas. Un kad uz skatuves parādīja fragmentu no Viktora Guseva lugas «Slava», kurā ir runa par padomju cilvēka pienākumu, skatītāji visi kā viens piecēlās un aplaudēja šim brīnīšķīgo progresīvo tradīciju un neizsīkstošās jaunības teātrim.

«Šēpkina vakaros» skatītāji satikās ar V. Pašennaju, V. Rižovu, J. Turčānīnovu, J. Gogolevu, M. Zarovu, I. Iljinski un daudziem citiem aktieriem, kas kļuvuši plaši pazīstami gan no teātra skatuves, gan no kinoteātru ekrāniem.

Jubileja vienādi savīlpo kā teātra aktieru vecāko paaudzi, tā arī tos, kas savās skatuves gaitās sākuši tikai pirmajiem daudziem gadiem. PSRS tautas mākslinieks N. Jakovļevs Mazajā teātri sāka strādāt 1893. gadā, bet aktrise komjūniete Konstānce Rolka — 1945. gadā. Jakovļevs pa šo laiku uzstāties apmēram desmit tūkstoš izrādēs, bet jaunā aktrise Rolka pa istam atklāšas tikai nesen Larīsas lomā Ostrovskā lūgā «Līgava bez pūra». Jaunā paaudze mācās no «veciem» stingru attieksmi pret savu darbu, uzmanīgi, rūpīgi mācās apgūt to padomju mākslas realistisko metodi, kural pateicoties Mazais teātris kļuvis par vienu no labākajiem mūsu zemes teātriem. Par to ļoti labi un daudz tika runāts teātra vecāko meistarū satikšanās vakarā ar M. Šēpkina vārdā nosauktā Teātra institūta audzēkņiem. Rūpīgā attieksme pret jaunajiem kadriem — viena no raksturīgākajām Mazā teātra īpašībām.

Mazā teātra repertuārā saskaņīgi grupējas klasiskās dramaturģijas labākie darbi un padomju rakstnieku lugas. — tur ir Gogola «Revidents» un Guņeva «Slava». Ostrovskā «Vīliki un aivis» un Romašova «Varenais spēks»; «Līgava bez pūra» un «Maskavišu raksturs», un daudz citu darbu, kas, iemiesoti skatuves tēlos, palīdz skatītājiem labāk izprast bagātīgos notikumus, atklāt mūsu šodienas lielumu un aicina uz priekšu, uz ciņu par komunismu. Kad 1941. gadā teātris ierādās Donbasā un uzstāšas ogļraču klubā, — skatītāji viņam aplaudēja par to, ka viņa izrādēs aicina uz jauniem darba panākumiem.

... Es stāvu pie teātra ieejas. Zāle spoži deg ugunis. Šodien šeit izrāda «Varenā spēku». Dzīvespriecīgiem, jautriem bariem skatītāji dodas uz teātri. Priekāteļā izlīliti skatītāju iemīļoto skatuves meistarū portreti. Un kad zālē nozdiest ugunis un uz skatuves sākas asa cina staro mūsu laika progresīvajiem laudim un tiem, kas traucē mums iet uz priekšu, skatītājs it kā pamazām zaudē iespaidu, ka notiek izrādē — tik pārliecinātais spēks ir aktieru spēlei, tik saskanīga tā ir ar dzīvi. Un līdz ar lugas varoniem skatītājs arī sāk pār-dzīvot un cīnīties.

M. Zorins

Mazā teātra jubileju svin visa Padomju Latvija

Maskavas Akadēmiskā Mazā teātra 125. gadu jubileju atzīmē visas Padomju Latvijas sabiedriskās organizācijas, skolas, kultūras un mākslas iestādes. Īpaši rosīgi slavenajai jubilejai gatavojas teātri, Latvijas teātru biedrība un Literatūras muzejs noorganizējuši celojošās izstādes, kas foto uzņēmusos atēlto Mazā teātra attīstības gaitu, sākot ar tā dibināšanu līdz mūsu dienām. Šīs izstādes ekspozīcijas Operas un baleta teātri, Akadēmiskajā Dramas teātri, Dailes teātri, Krievu dramaturģijas un Jaunatnes teātri. Sagatavoti materiāli 300 foto avīzēm, kurus šīs dienās izsūta periferijas teātriem, klubiem, kultūras un tautas namiem.

Gandrīz visi republikas teātri jubilejas dienās sniegs viesizrādes aprīnku pilsētās un lauku centros. Pirms šim izrādēm nolāsīs referātus par Mazo teātri un tā lomu padomju teātra attīstībā.

Teātru biedrība un Kultūras un izglītības iestāžu komiteja noorganizējuši lektoru brigādes Mazajam teātrim vēltīto referātu nolāsīšanai Rīgā un periferijā. Ievērojams skaits šādu referātu jau nolāsīs.

27. oktobrī Operas un baleta teātri notiks svinīgs jubilejas sarīkojums, kurā pulcēsies republikas galvaspilsētas sabiedrisko organizāciju, kultūras un mākslas iestāžu pārstāvji.

Pieci vadošie Padomju Latvijas teātri gatavo apsvēlcuma albumus, kurus nodos Mazajam teātrim tā jubilejas dienā. Atsevišķu albumu sagatavojusi Mākslas lietu pārvalde.

Krievu dramaturģijas nodibinājis divas Mazā teātra vārdā nosauktas premijas, kuras piešķirs par labākajiem lomu izpildījumiem savā teātri.

Mazā teātra jubilejai vēltās izstādes sagatavojusi arī vairāki arodorganizāciju klubi. Šeit notikuši vai tuvākajās dienās notiks jubilejai vēltī vakari, kuros piedalās izcilī Padomju Latvijas skatuves mākslas meistari un teātra darbinieki. Pārunas par Mazo teātri, tā izcilajiem māksliniekiem un viņu vietu padomju kultūras celšanas darbā notiek arī atsevišķos uzņēmumos un iestādēs.

Plašu literāru izstādi par Mazo teātri sagatavojusi Valsts bibliotēka. Šī izstāde sadalīta četrās nodālās: Mazā teātra daļrades attīstības ceļš, liele dramaturģi uz Mazā teātra skatuves, Mazais teātris Lielā Tēvijās kara laikā un krievu un Rietumeiropas klasika Mazā teātra meistarū izpildījumā.

Pārrunas par Mazo teātri notiks arī visās skolās, sākot ar trešajām klāsem. Vecākā krievu teātra jubilejai būs vēltītas arī atsevišķās sanāksmes pionieri organizācijās. Mākslinieciskās pašdarbības pulciņi skolās iestudējuši Mazajā teātri uzvesto lugu fragmentus. Skolas piedalīsies arī Mazā teātra jubilejas sarīkojumu organizēšanā šefības uzņēmumos un kolchozos.

31. oktobrī un 1. novembrī Latvijas teātru biedrība rīko Mazā teātra jubilejai vēltīto zinātnisko konferenci. Konferenci referātus nolāsīs ievērojamī Padomju Latvijas un Maskavas teātru darbinieki.

Maskavas Akadēmiskā Mazā teātra 125. gadu pastāvēšanas svētkos visa latviešu tauta sveiks vecāko krievu teātri un līdz ar to visu lielās krievu tautas mākslu, visu padomju tautas mākslu, kas ir augstākā virsotne cilvēces kultūras vēsturē.

Ed. SMILGIS

Padomju kulturas svētki

Sakarā ar PSRS Akademiskā Mazā teatra 125 gadu pastāvēšanas atceri

Padomju kultūra, kas nemitīgi aug, pieņemdamās spēkā un bagātībā, laika tvērumā ir ļoti jauna, tāpat kā vēstures perspektīvā pavisam īss vēl ir socialisma valsts pastāvēšanas periods. Bet šīs kultūras saknes tālu jo tālu iesniedzas pagātnē. Tā uzsūcusi sevi visu labāko no agrākajos gadsimtos radītajām vērtībām — cilvēces daiļākajām gara mantām, uz kurām nekad nav bijis tiesību ekspluatatoru saulīnai, kuras pieder vienīgi tautai.

Ipašj daudz šo senatnes dārgumu var rast lielās krievu tautas radīto kultūras vērtību apcirknos. Varam ielūkoties jebkurā gara dzīves jomā — ikvienā no tām krievu ģenījs atstājis mirdzošas, neizdzēšamas pēdas. Runājot konkrēti par teatra mākslas nozari, jāsaka, ka šie krievu skatuves realitisko tradīciju varenība nav nekā zaudējusi arī mūsu dienās. Pat vislielākajiem reakcionāriem nevarīgi nolaižas rokas, kad tie uzdrīkstas vērsties pret krievu teatra vadošo lomu.

Vēsturiskajā skatījumā grieķu, angļu, franču, italiešu teatru savas mākslas augstmos noturējās pavisam neilgu laika posmu — dažus gadu desmitus. Turpretim krievu teatris, kas jau pirms pusotra gadsimta slēdās pāri Rietumu režijas un aktieru mākslai, visu šo laiku — ar pavisam īsiem paguruma brīžiem mūžniecības un kapitalistu kundzības periodā — vienmēr izplaucis jaunās, arvien krāsnākos ziedos. Kopš padomju varas nodibināšanās tā attīstība spēji kāpinājies un nekad vairs nav atslābusi, jo allaž jau laikus partija bridinājusi no visiem apskuma draudiem. Krievu teatra gadsimta kultūra ir nepārspējamās padomju teatra kultūras veselīgais pamats.

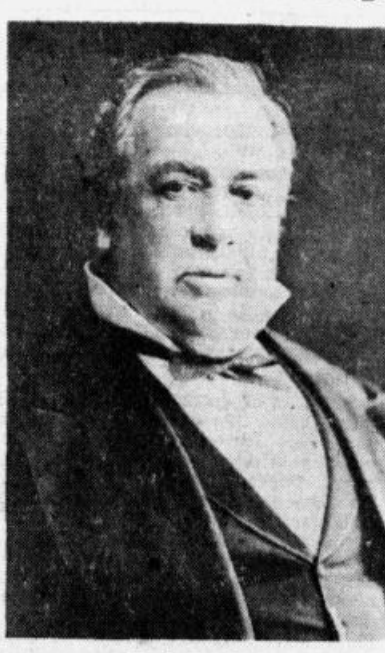
Atzīmējot PSRS Akademiskā Mazā teatra 125 gadu pastāvēšanas atceri, neuztveram to kā viena paša kolektīva svētkus. Mazais teatris, kas visilgāk glabājis krievu teatra kultūras dārgo mantojumu, ir to dažādo teku apvienotājs, kurās pirms mūsu gaviņnieka nodibināšanas gāja augošās krievu skatuves realitī. Godinot Mazo teatru, tādēļ godinām krievu skatuves pionierus — Fjodoru Volkovu un citus, godinām krievu teatra pirmos asnus, no kuriem Sēpkins un viņa darba biedri Mazajā teatrī izaudzēja krievu teatra mākslas brīnumziedus. Līdzī vienmēr godinām arī tos krievu rakstniekus, bez kuru ciešās, draudzīgās palīdzības Mazais teatris nekad nebūtu varējis tā uzlēdēt, tos kritiķus — revolucionāros demokratu, kas ar savu darbību apaugļoja tā dalīrādā.

Darba gaitās Mazais teatris uz sāka smagos apstākļos 1824. gada 27. oktobrī. Tam pāri gulās bargie cenzūras žņauģi, gandrīz pilnīgi trūka originalrepertuāra, ar ko attīstīt skatītāju gaumi, izkopt to uzskatu progresīvā leivīzē. Blakus krievu komēdijām būt tikai tas, kas atrod savai dalīrādei radniecīgus rakstniekus un prot tos iesaitīt abām pusēm auglīgā kopdarbā.

Repertuāra pavērsiens uz krievu dramatiskās rakstniecības pusi īpaši asi saskatāms 19. gadsimta vidusdaļā.

M. Sēpkins

P. Sadovskis

P. Močalovs

— Mazajā teatrī dzīvoja un labi saedzīvoja ar Sēpkina izkoptajiem realitiskā tēlojuma paņēmieniem.

1831. gada 27. novembrī uz Mazā teatra skatuves pirmoreiz izrādīja Gribojedova «Gudra cilvēka nelaime», kam nebija lemts premjēru piedzīvot autora dzīves laikā. 1836. gada 25. maijā Mazais teatris Sēpkina iestudējumā pirmoreiz sniedza Gogola «Revidenti». Mazajā teatrī «Revidenti» guva ārkārtīgu panākumu un palicis tā repertuārā uz laiku laikiem. Ar šim pirmizrādēm Mazā teatra attīstībā sākās jauns posms — pievērsšanās tiešai, dzīvai savā laika sabiedrības un pašas sabiedriskās iekārtas kritikai. Tas ir ļoti nozīmīgs pārejas laiks visā krievu teatra vēsturē.

Sēpkins un viņa līdzstrādnieki, galvenām kārtām tā tiešais pēcnieks Provs Sadovskis, bija pirmie, kas realizēja būtiski svarīgo darba metodi — teatra sadarbī ar dramatiķi. Šis sadarbības pirmos pamatus licis Sēpkina kontakts ar Gogoli, bet sevišķi plaši tā izvērsās vēlākajos gados, kad ar Mazo teatru sastrādāja A. Ostrovskis. Gogolis, Ostrovskis un citi lugu autori savus darbus radīja ciešā saskarē ar Mazo teatru. Viņi gan nebija profesionāli aktieri kā savulaik Sēpkins un Moljers, bet viņus droši var apzīmēt par tiešiem teatra līdzstrādniekiem, lieliskiem skatuves pazinējiem. Pierādījās, ka tikai tādējādi var radīt īsti augstvērtīgu dramaturģiju. Un otrādi — arī īsti augstvērtīgs teatris var būt tikai tas, kas atrod savai dalīrādei radniecīgus rakstniekus un prot tos iesaitīt abām pusēm auglīgā kopdarbā.

Repertuāra pavērsiens uz krievu dramatiskās rakstniecības pusi īpaši asi saskatāms 19. gadsimta vidusdaļā.

Gogola lugu un epikas dramatisko pārveidojumu premjēram 1836., 1843., 1844. un 1846. g. seko Turģeneva debija ar lugu «Provinciete» 1851. g. Ipašj svarīgs datums Mazā teatra vēsturē ir 1853. gada 14. janvāris — diena, par kuru Aleksandrs Ostrovskis savos memuāros rakstīja: «... es izbaudīju pirmo autora satraukumu un pirmos panākumus: izrādīja manu komēdiju «Nesēdies cita kamanās»: tajā pirmajai no manām lugām izdevās nokļūt uz skatuves dēļiem». Sākot ar šo dienu, gadu no gada Mazā teatra repertuārā parādījās jauni Ostrovskas skatuves darbi, ar kuriem nostiprinājās krievu realitiskā, dzīvi tautiskā dramaturģija.

Krievu dramaturģija uz Mazā teatra skatuves pilnīgi pameta ēnā ārzemju «laika kavēkļa» produkciju. Kāds žurnāls 1864. g. sākumā dibināti rakstīja par «francu melodramas nāvi uz krievu skatuves». Tādu pašu likteni pieredzēja arī francu vodevilas un vācu burleskas. Tas nenozīmē, ka Mazais teatris būtu atteicies no Rietumu klāsiskās dižmeistarēm. Tā repertuārā blakus Gogolim, Ostrovskim, Turģenevam, Sučovo-Kobilinam joprojām bija atrodami Sēkspera, Moljēra, Bomaršē, Kalderona, Seridena, Sillera darbi.

19. gadsimta 50.—80. gadi bija Mazā teatra spožākais laikmets carisma apstākļos. Gan šai laikā nāve no kolektīva vidus izrāva lielo Sēpkinu (1863. g.) un Provu Sadovskī (1872. g.). Taču abi kopā viņi bija izaudzējuši sev krievu mācekļus gan režijā, gan aktiera mākslā. Tie nesa tālāk Mazā teatra demokrātisma un realisma karogu. Šis gads savas slavas virsotnēs atradās tādi lieliski, neaizmirstami krievu skatuves mākslinieki kā L. Nikulina-Kosicka, S. Vasiljevs, S. Šumskis, I. Samarins, N. Medvedjeva, F. Akimova, kam kā spoža jaunā maiņa blakus nostājās: A.

Lenskis, O. un M. Sadovski, G. Fedotova, M. Jermolova, N. Nīkulina un citi.

No Sēpkina, Močalova, Prova Sadovska, Nikulinas-Kosickas mantotās un tālāk izkoptās tradīcijas Jermolova, Fedotova, Lenskis, O. un M. Sadovski nodeva nākamajai paaudzei, kuras spilgtākie pārstāvji ir: Provs Sadovskis (mazzēls), A. Južins, J. Lešovska, A. Jabločkina. No viņiem Jabločkina talants vēl tagad mirgo padomju skatuves mākslā ar saviem meistariski veidotajiem. Līdz pēdējai finesei pārdzīvotajiem tēliem. Kā Viskrievijas teatra biedrības ilggadīga vadītāja, viņa ir viena no visaktīvākajām padomju sabiedriskajām darbiniecēm no mākslinieku vidus. Teatris un sabiedriskais darbs kā kalpošana tautai viņas dzīvē nesadalās divās dažādās nostrāvās, bet veido vienu veselu kopumu. Brīnšķīgi ir Jabločkina vārdi, kas atstāstīti Viskrievijas teatra biedrības 1944. gadā izdotajā almanahā: «Visiem ir vīri, sievietes, bērni, bet man, atskaitot Mazo teatru, — nav nekā. Tur, šai teatrī, ir visa mana dzīve, visa mana ģimene.»

Sodien Mazajā teatrī Aleksandra Jabločkina ir visstākā slavenās pagātnes un brīnšķīgākās tagadnes sasaistītāja: jau 61 gadu viņa strādā šai kolektīvā un gaišām, skaidrām acīm raugās preti nākotnei, redzot to dzirdu un snodu.

Bet visi šie brīnšķīgie teatra meistari, pat tā priekšgalā atradami, nebija savā dalīrādē brīvi. Jau pieminēju cenzūras spaidus, kuru dēļ ilgus gadus Mazais teatris nevarēja izrādīt, piemēram, Puškina un Saltikova-Ščedrina darbus. Līdzteku tam teatra repertuāru negatīvi ietekmēja cara valdības iz-

tapīgle birokrati pašā direkcijā: viņi nekad neaizmīrsa uzsvērt, ka šis taču ir «keizarišķs» teatris, kam jākalpo valdošā nama iegribām. Pēc Ostrovskas un viņa laikabiedru nāves šie pakalpojīgie gari sagādāja visus iespējamus šķēršļus, lai Mazais teatris nevarētu sadarboties ar jauno progresīvo rakstnieku paaudzi. Vini noslēdza teatra durvis arī Maksimam Gorkijam. Priekš pirmā pasaules kara Mazā teatra jaunradē draudēja iestāties panikums — veselīgākās, tautiskākās strāvas izteicās vienīgi krievu un Rietumu klāsikas atjaunojumos.

No pūrva, kurā draudēja ieslīgt visnacionālākā, visrealitiskākā krievu skatuves mākslas iestāde, to paglāba Lielais Oktobris. Padomju vara, tikko nodibinājies, tūdaļ sniedza roku šim kolektīvam, kura priekšgalā tolaik atvēja Južins. Viņš bija tas, kas, vadīja teatru jaunajās gaitās. Mazā teatris, kas vienmēr bija veiksmīgi izvirījis no visām sīkburžuāziskās dekadences strāvām, arī tagad neļāva sevi ievīlēt bistamajā niuklājā, ko krievu skatuvei par jaunas laimes salu solīja galējais formalisms.

Dzilas ir Mazā teatra realisma saknes. No tām dalīrādes spēku smēlās arī padomju iekārtas sākumā teatru jaunienākušie ievērojamie meistari: M. Blumentale-Tamarina, S. Kuzņecovs, A. Zrazevskis, N. Ribņikovs, M. Narokovs, N. Svetlovicovs, V. Vladislavskis, J. Satrova un citi. Mazais teatris palika uzticīgs sayām cildenajām tradīcijām. Ansambļs padziļināja, paasināja savu noteikti realitisko dzīves uztveri, pilnu krūti sāka paust cēlās komunisma idejas. Atbildot uz viltus novatoru pārmētiem par tradicionālismu, «akademismu» utt., Južins 1921. gadā droši atbildēja: «Pagātnes krievu teatris nav viena gada zāle, kas vienā ziemā atzīet bojā. Par laimi, tas drīzāk ir dažādu, bet dzīvām sulām pilnu koku mežs.»

Ekstremisti gribēja nocirst šo krāšņo, bagāto mežu. Partija un tauta to nepieļāva. Tā sargāja Mazo teatru arī pret antipatriotisko kosmopolītu uzbrukumiem. Uz to Mazā teatra kolektīvs vienmēr atbildējis ar jaunām, aizvien pārliecinošākām mākslas uzvarām. Vēriģi uzklāusidams partijas norādījums, tas pēc VK(b)P CK 1946. gada lēmumiem bez kavēšanās atīrīja repertuāru, izmēzot no tā neapdomīgi ielaistas nezales, kā Skriba «Navaras Margeritas noveles» un citus «bezidejiskus» darbus. Teatra repertuāra pamatā allaž bijušas un ir padomju lugas un nemirstīgā klasika.

1919. gadā Mazais teatris pirmoreiz iestudēja Gorkija darbu, izrādot viņa «Veci». Ar A. Lunāčarska un V. Bilobocerkovska lugām Mazajā teatrī ienāca padomju dramaturģija. Pirmās īsti spožās panākums, jauns autora un teatra sadarbības triumfs bija K. Treneva «Lubovas Jarovajas» inscenējums 1926. gadā. «Pravda» par to rakstīja: «Izrāde jāatzīmē kā mūsu jaunās dramaturģijas un vecās aktiera meistarības spīdoša uzvara mūsu teatra frontes revolucionarajā sektorā». Līdzās tam Mazā teatra zelta fondā ieskaitāmi tādi inscenējumi kā: A. Afinogenova «Sveika, Spanija», V. Guseva «Slava», Vs. Ivanova «Bruno vilciens 14-69», B. Romašova «Ukrainaišs tilts», A. Korneičuka «Ukrainas stepes» un daudzi citi.

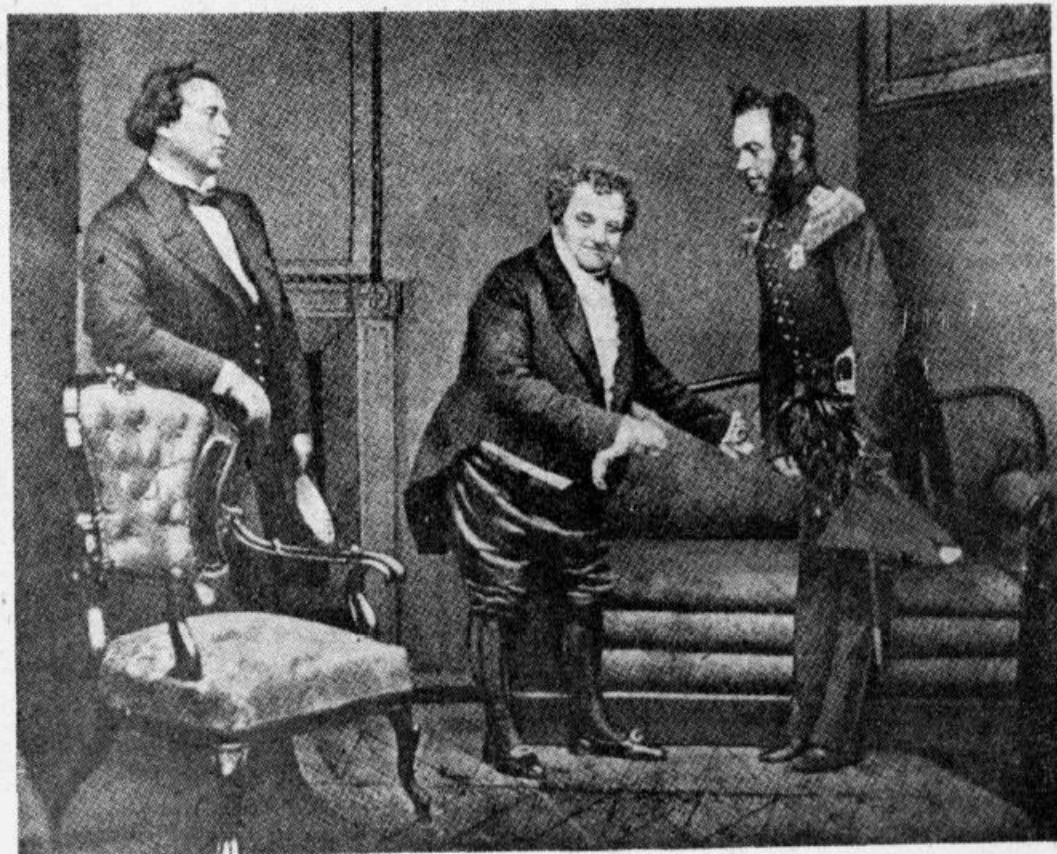
Lielā Tēvijas kara laikā Mazā teatra mākslinieki radīja kvēlas patriotiskas izrādes, iestudējot A. Korneičuka «Fronti», L. Leonova «Iebrukumu» u. c. darbus. Milzu nozīme ir Mazā teatra šefības darbam Padomju karaspēka dalīs un padomju zemes lielākajās rūpnīcās.

Pēckara gados Mazais teatris enerģiski cīnās par komunisma uzcelšanu, par tautu draudzību, par stingru mieru. Jaunos sasniegumus aktīvi guvis, ar dzīvu iekšēju kvēli atveidojot skatuvē B. Lavreneva, K. Simonova, N. Pogodina, B. Romašova, A. Sofronova, A. Perenceva, N. Vīrtas jaunradus. Kontakts ar dramatisko sacerējumu autoriem kļuvis vēl ciešāks un aktīvāks nekā Gogola un Ostrovskas laikos.

Blakus A. Jabločkina teatru joprojām darbojas sirmās aktrises J. Turčaninova un V. Rižova. Ansambļs ir daudz meistarū, kas pieskaitāmi pašiem izcilākajiem padomju skatuves mākslinieku lieliskajai pleiādai: N. Svetlovicovs, K. Zubovs, I. Ilīnskis, D. Zerkalova, J. Satrova, V. Cigankovs, M. Carevs, N. Annenkovs, M. Lenins un daudzi citi. Tāpat moza un spēlīga veidojas teatra jaunaudze — tā nākotnes drošākā garantija.

Padomju tautas svin Mazā teatra svētkus kā savas kultūras izcilu svētku dienu. Latviešu tautas māksla arvien zēlusli un plaukusli, krievu kultūras svaigo dvesmu apšalkota. Arī šodien mūsu skatīeni tiecas uz Maskavu — visas cilvēces miera un drošības citadeli, lielā Stalina dzīves un darba vietu. Pa viņa norādīto ceļu iet Mazais teatris. Tam sekojam arī mēs, Padomju Latvijas skatuves mākslinieki. Pie Baltijas ūras spīgti šalko tie paši vēit, kas plūst pār sirmo Kremli un norāda pareizo ceļu visai progresīvajai cilvēcei. Nekad mēs nenovērsīsimies no šā cēla. Mēs esam lepnī, ka ejam pa to.

„Gudra cilvēka nelaime“ Maskavas Mazajā teatrī 1832. gadā

Skats no otrā cēliena. No kreisās: Samarins (Čackis), Sēpkins (Famusovs), Orlovs (Skalogovs)

Arī pēc Močalova šīs dumpīgais patoss — patoss vārda labākajā nozīmē

PIRMĀS VAGAS LIELAJĀ TĪRUMĀ

ARVIDS GRIGULIS,

Latvijas valsts universitātes docents, Latviesu literatūras un folkloras katedras vadītājs

Kultura un kultūras attīstība jau sen vairs nav iedomājama bez literatūras. Padomju literatūras process, savukārt, nav iedomājams bez leģitīmi izprasta literatūras mantojuma apgušanas. Tam nolūkam tautas audzināšanā ievērojama vieta ieņem literatūras vēsture, Latvijas padomju republikā pastāv turpat jau 10 gadu, taču līdz šim mums vēl nebija rakstītas latviešu literatūras zinātniskas vēstures. Šis trūkums īpaši saistīts skolās, kur skolotāji un audzēkņi spiesti vēl joprojām meklēties buržuāzisko skribentu kaitīgajos savārstījumos. Nedaudz rakstīti periodiski par literatūras vēstures jautājumiem bija tikai neliels ielāss šajā tulkumā un tiem pašiem gandrīz vienmēr bija diskusiju raksturs.

loda izveidē, kaut vai vārdu daudzuma ziņā vien. Nemaz nav skarts jautājums par principiālu latviešu rakstu valodas izcelšanos. Te taču radies tirāis fonetikas princips, kas latviešu rakstu valodā pastāv līdz pat šim laikam.

Kas attiecas uz 16., 17. un 18. g.s. aizsāktās literārās tradīcijas turpināšanos 19. gada simtēnā literatūrā, tad Andersonei ir pilnīgi taisnība. Kaitīgā «viens plūduma» teorija nebūt nav jāvulgārizē, nav nemaz jābūt «pār-stāvim», lai izprastu, ka stila, ideju un tēlu tradīcijām literatūras procesā ir neapšaubāma vieta. Taču nepieciešami gan ir aizrādīt, ka visi pirmspadomju literatūrā notiek nepārtraukta cīņa starp līdzīgo nākošajām literatūras tradīcijām un to jauno, ko ienes katrs laikmets. Šī cīņa turpinās līdz pat 1940. gadam un ar zināmām atšķirībām mums vēl jācinās šodien.

Pilnīgi pareizi rīkojusies Andersone, nenosvīrodama no latviešu literatūras vēstures vāciešu sarakstītos darbus, kaut arī tie naidīgi latviešu tautai. Tiem jādod tikai pareizs apgaismojums, jo literatūra nenosaka tikai tās uzkrāšanās, — otrs neatņemams moments ir lasīšana. Bez šiem diviem momentiem literatūras nav. Citas literatūras trūkuma un vēsturisko apstākļu dēļ latviešu darba tauta bija spiesta lasīt vāciešu sarakstītas grāmatas. Vēl mūsu dienās dzīvo cilvēki, kas savu pirmo lasīšanas māku ir ieguvis no multikās dziesmu grāmatas un kroplās bībeles, kas ilgus gadus bija vienīgais lasāmais materiāls lauku sētā.

Arī krievu literatūras vēstures pirmo posmu sastāda reliģiskā satūra grāmatas, kas tāpat bija tautai naidīgas. Nākošajā nodaļā «18. gadsimta raksti latviešu valodā» autore ievadā pieskaņas Latvijas pievienošanai Krievijai 18. g. s. Starp dažām pareizām domām, vērtējot šī notikuma sekas, autore aizmirst pašu galveno, proti, to, ka ar Latvijas ieņemšanu Krievijā 18. g. s. latviešu darba tauta sasaista savus likteņus ar lielo krievu tautu, ar lielajām krievu tautas brīvības cīņām. Tas un tikai tas nodrošināja latviešu tautai uzvaru, ko mēs baudām šodien, kaut arī kopēja cīņa ilgus gadus simtenus.

Nepietiekami raksturoti apstākļi, kas valda Latvijā 18. gada simtenī. Dažkārt mūsu presē muldīgi cenšas aprādīt, ka ar Latvijas ieņemšanu Krievijā uzreiz uzlabojies dzimcilvēku stāvoklis. Gluži otrādi: 18. gada simtenī latviešu dzimcilvēku stāvoklis pasliktinājās aiz tiem pašiem iemesliem, aiz kādiem tas pasliktinājās visā Krievijā un kas izsauca Krievijā tik daudz zemnieku nemieru. Manufaktūras paplašināšanās un topošā rūpniecība, kas nees auglus muļniekiem un tirgotājiem, bija jauna nasta dzimcilvēkam, ko jau tā verdzināja muļais arķis un muļais rījas sprogulis. Autore šo apstākļi tikai lezīmē, bet tas prasa plašāku interpretāciju.

Runājot par Veco Stenderu, nav dots pietiekošs trieciens līdzšinējiem buržuāziskajiem literatūras vēsturniekiem, kas centās to «iztaisīt» par apgaismojumu. Lai pilnīgi atmastotu Veco Stendera ideoloģiju, bija nepieciešami, kaut vai lai, aprādīt uz apgaismojuma ideoloģiju vispār un uz tās kroplojumiem, īpaši Vācijā, no kurienes arī nāk visas Veco Stendera «gudrības». Vispār jākonstatē, ka E. Andersone par maz vērsās pret buržuāziskajiem literatūras vēsturniekiem.

Pārspīlēts ir autore konstatējums, ka Vecais Stenders bijis viens no sava laikmeta izglītotākajiem cilvēkiem. Tas var būt pareizs tikai tad, ja runā ne par «savu laiku», bet gan par tā laika pilnīgi stulbajiem vācu mācītājiem Latvijā. «Savā laikā» Vecais Stenders ir loti aprobežots un truls cilvēks, kas nopietnās atziņu problēmās bija un varēja būt tikai nežēlojamī komisks. Kā trūkums šajā nodaļā atzīmējams arī tas, ka nav pieminēti Jaunais Stenders un Elverfelds. Tie aizsāk latviešu valodā dramaturģiju, kaut arī tikpat kropli kā visi tā laika «rakstnieki» savā žanrā. Bez tam, runājot par Neredzīgo Indriķi, Elverfelds nokrīt kā no gaisa.

Attiecībā uz Merkeli nepieciešami aprādīt tā ietekmēšanas no apgaismojuma filozofijas. Jo tieši pie Merkela ir konstatējami visi Vakareironas apgaismojuma ideoloģiju trūkumi. Kā «Latviešu» ietekmētāja minēta tikai franču buržuāziskā revolūcija. Bez tam lielāku skaidrību Merkela vērtējumā ienesu tā šis salīdzinājums ar Radičevu, kas uzreiz spītīgi atklāti Merkela aprobežotību. Nav arī norādīts, ka Merkels vienlīdz darbu nav rakstījis latviešu valodā.

Nodaļā «19. gadsimta pirmā puse» pārāk skops dzimcilvēkārta atcelšanas raksturojums.

Runājot par «Latviešu draugu biedrību», nav akcentēts tas, ka visi vācieši izraisītie izglītības jautājumi ir stingri aprobežoti ar prasību, ka latvietis nedrīkst pacelties pāri savai verga kārtai. Tas taču ir p tās tipiskākais šajā akcijā. Tāpat nemaz nav motivēts, kāpēc «Latviešu draugu biedrība» kļūst par «reakcijas centru» un kad tas notiek. Iztirzājot pirmos latviešu rakstniekus, vispārējā raksturojumā nav aizrādīts uz grūtībām tajā laikā iegūt kaut vai nelielu izglītību

un ka «kungu» palīdzība šajā zinātnē top par vienu no cēloniem, kas sāista pirmos «censonus» iet savu «labvēļu» pavādā.

Neredzīgā Indriķa pakārtošana pirmo rakstnieku vispārējam raksturojumam, bez šaubām, ir nepareiza. Nevar vienmēr motivēt Neredzīgā Indriķa un, piemēram, Dinsberģa personības, Neredzīgā Indriķa kroplums, kā viens no literārās darbības motīviem, ir aizmirsts. Paši vācieši taču dod sev vienu no vislielākiem izsmiekliem, aizrādāt, ka būtu brīnams, ja redzīgs latvietis sāktu dzejot. Vai var būt lielāks latviešu apspiesības raksturojums? Kāpēc to neizmanto?

Sākot ar Līventiņu un turpinot tālāk visos savos literārajos vērtējumos, E. Andersone neatsceidz pretīskības atsevišķos rakstniekus un šo pretīskību cēlonus. Tāpēc viņas rakstnieku darbu klasifikācija labos un sliktos, derīgos un nederīgos, progresīvos un reakcionāros notiek vairāk mehāniski, tikai pēc dažām īpašībām un pat izsacītiem pretrunām. Sevišķi spītīgi tas izsaka tālākos raksturojumos (sākot ar brāliem «Kaudzišiem»). Pretīskības kapitalistiskajā iekārtā dzīvojošiem cilvēkiem, pa daļai atskaitot tos, kas savu likteni cieši saistījuši ar revolucionāro strādnieku kustību, ir ļoti būtiska parādība un, tikai tās atsedzot un izskaidrojot, atklājas katra rakstnieka un pat katra darba pozitīvās un negatīvās īpašības. Bez šī faktora interpretācijas nav iespējama pilnvērtīga literatūras analīze. Ar to samērā cieši saistīts otra problema, ko arī Andersone gandrīz vienmēr ignorē un kas ir tikpat svarīga, proti — kādi ir autora idejiskie nolūki un kādu idejisku valodu runā pats literārais darbs. Loti daudzus gadījumos tas nebūt nesakrīt. No tā arī rodas vēlākie trūkumi brāļu Kaudzišu, Apsīšu Jēkaba u. c. darbu analīzē. Šis trūkums jau nelielā mērā parādās, runājot par Līventiņu «Matišņu». Kāpēc tauta folklorizēja šo dzejoli? Ne jau tā noslēguma dēļ, kas raksturo «debesriekus», bet gan tās dzīves īstenības dēļ, kas ieskanas šajā dzejolī un kas pārsniedz autora nolūkus.

Pārāk īss un nepilnīgs ir Dinsberģa raksturojums. Daudzi svarīgi fakti, kas runā par labu Dinsberģim, ir noklusēti. Kāpēc? Samērā pareizs Ruģena raksturojums, ko dažkārt nemotivēti cenšas iztaisīt par «revolucionāru». Ne ar ko nav attaisnojama Leitāna izmešana no literatūras vēstures. Ja tas darīts saskaņā ar skolu programām, tad tās jārevidē. Ar Leitānu saistīti latviešu periodiskās preses sākmū. Nedodot pareizu «Mājas Viesu» raksturojumu, literatūras vēsture paliek liels, neapildīts robs. Neskaids paliek arī nacionālās atmodas sākuma posms. Kāpēc tas joprojām pamesta buržuāzisko literatūras vēsturnieku «gādībā»?

Nākošās nodaļas «19. gadsimta 60.—80. gadi» principiālajā traktējumā sastopams visvairāk kļūdu un nepilnību. Bet tieši te nepieciešama vislielākā skaidrība, lai novērstu līdzšinējās aplamības.

Vispirms jau autore kaut kādu vulgāru iemeslu dēļ atsakas lietot vārdu «nacionālā atmoda», it kā to advokātiskos nolūkos esot lietojuši buržuāziskie literatūras vēsturnieki. Tā esot buržuāziskā kustība un tāpēc nevar šo vārdu lietot. Pareizs ir autore pamatprincips, ka nacionālā atmoda ir buržuāziskā kustība, taču, neskatoties uz to, progresīva, bet tāpēc atstājies no termina «nacionālā atmoda» ir apami. Jau tas vien, ka šajā laikā tiek okeigta nācijas konsolidēšanās, kas vienmēr ir savienota ar nacionālo problemu uzplūdienu, dod tiesību lietot šo terminu. Ja buržuāzija vēlāk centās šim vārdam piedot reacionāru nokrāsus, tad tas vēl nevar būt par iemeslu no tā «bērt». Vēl vairāk, — autore neatzīst pat vārdu «nacionālā kustība», kaut gan to un tieši tāda nozīmē lieto J. Stalins savā darbā «Marksisms un nacionālās jautājums». Šis bērniskīgās bailes dažkārt autori noved muldīgi stāvoklī. «Nacionālās atmodas» jeb «nacionālās kustības» vietā viņa ir spiesta runāt par 60-to un 70-to gadu kustību. Tas vispirms ir pārāk noslēpumaini, neskaids ir arī nepareizi. Nacionālā atmoda! (tāpat kā, piemēram, «Jaunā strāva»), ir sava sākuma un beigu posms, kas nav letverams šajos divos gadu desmitos. Izglītības ministriai šis jautājums steidzami jāatrisina un jāpieņem vienu no termiņiem kā vadošu — vai nu «nacionālo atmodu», vai «nacionālo kustību». Bērniskīgās bailes, ka tas var dot meslus reacionāriem ieskatiem par šīs kustības interpretāciju, ir atmet. Ne termins izšķir jautājumu, bet gan principiāli nostāta šaj jautājumā. Man šķiet, ka nav nekādas vajadzības atteikties no termina «nacionālā atmoda».

Otrs lielāks trūkums ir tas, ka autore nepietiekami un neprecīzi uzsver šīs kustības vispār demokrātisko raksturu,

īpaši, runājot par atsevišķiem autoriem. Lai no tā izbēgtu, pareizi izziemētās nacionālās atmodas principiālo raksturojuma jāizvērs plašāk un cieši jāsaista ar J. Stalina darbu «Marksisms un nacionālās jautājums». Nepietiek ar īsu citātu par nāciju kā tādā. Nacionālajai atmodai nebūt nav vispār demokrātisks raksturs un tas neizpaužas arī atsevišķu rakstnieku darbos un uzskatos. Var runāt tikai par atsevišķiem principiem (kā, piemēram, izglītības jautājums u. c.), kam ir demokrātisks raksturs. Tāpat neprecīzi formulēta visas tautas līdzdalība šai kustībā. Biedrs Stalins uzsver, ka buržuāzijas izdaudzīnātā «visas tautas lieta» buržuāzijas mērķu popularizēšanā un realizēšanā var likties «tautas lieta» tikai no ārienes. «Dažreiz buržuāzijas izdodas ieraut nacionālajā kustībā proletariatu un tad ārēji nacionālā cīņa gūst «visas tautas» cīņas raksturu, bet tas ir tikai ārēji» (J. Stalins, «Marksisms un nacionālās jautājums», 2. nodaļa). Dziļāku interpretāciju prasa arī jautājums par latviešu un krievu tautas sadarbību nacionālās atmodas kustības laikā.

Runājot par nacionālo atmodu, nepieciešama sīkaka periodizācija. Tāpat arī periodizācija jāiekļauj arī atsevišķu autoru darbība. Bez tās nav iespējams nodibināt īsu skaidrību, ka mes to redzam apskatā par Kr. Valdemāru, Valdemāra darbība dažados posmos taču ir ļoti atšķirīga. Kā to izskaidrot? Tas tagad paliek autore nosēpums. Nepareizs ir Andersones raksturojums par Kr. Valdemāru 300 sīksūmiem. Tie taču pilnīgi iet Stendera idejiskā pavādā, ko liecina kaut vai šo stāstu ievads, kur autors pilnīgi solidarizējas ar Jauno Stendera reacionāriem ieskatiem. Originaldarbus tur samēķināt nav iespējams pat ar ūgūni, tāpēc aplami apgalvot, ka tas aizsāk latviešu stāstu rakstniecību. Tikpat labi latviešu stāstu rakstību aizsāk «Kara lielkungs Eistakius». Tā kā šī grāmata radusies noteiktos vēsturiskos apstākļos, tad Valdemārs par to nebūt nav jāiesā, bet patiesība tomēr prasa pareizu nostāju. Nekādi nevar amierināties arī ar lakoniskajām piezīmēm par Baronu un Brivzemnieku — kaut visniecīgāko viņu literārās darbības raksturojumu vajadzēja dot. Īpaši tas jāsaaka par Brivzemnieku, ko skolās joprojām raksturo galīgi nepareizi.

33. lappusē autore cenšas iegalvot, ka nacionālās atmodas progresīvi demokrātisko raksturu nosakot tas, ka 60. un 70. gados lauku un pilsētu buržuāzijas vēl neesot nostiprināts stāvoklis. Vispārīgā frāze var dot atbilstošu pareizajai nostājai?

Pareizu ainu par nacionālo atmodu nav iespējams dot bez tā, ka nepiekaršos Rīgas latviešu biedrības dibināšanai un izveidei. Bet par to neatrodam ne vārda. Ir tikai norādījums, ka «Māmuļa» top par reakcijas centru. Pareizi tautiskā romantisma izpratnē ļoti maz ko dod pārāk īsais raksturojums 35. lpp. Šis jēdziens ir viens no tiem, ko visvairāk saputojuši buržuāziskie literatūras vēsturnieki. Tas prasa šodien dot principiālu nostāju. Kāpēc šeit vēl nav realisma attīstības iezīmju un kur un kāpēc tās rodas — atbilde uz šo jautājumu autore paliek parādā. Pārspīlētais lakonisms noved arī pie citām, sīkākām neskaidībām. Pēc autore apraksta, piemēram, iznāk, ka Pumpurs mūža lielāko daļu uzturējies Krievijā. Fakti runā pretēji. Arī kā vīrsnieks Pumpurs dzīvo Latvijā. Viņa celojumiem ir īsācīgs raksturs.

Neprecīzs ir arī autore formulējums, ka «Lāčplēšis» par īstu tautas eposu top tikai padomju laikā, jo ir atklāti cenzūras svītrojumi. «Lāčplēšis» par tautas eposu top ilgākā procesā, kurā tauta to folklorizē. Atklātajiem cenzūras svītrojumiem ir liela nozīme, bet tas citādi jāraksturo.

Jūsmīgā, dažkārt pat salkanā Ausekļa senatnes apdziedāšana tiek izskaidrota ar pretrunām Ausekļa personībā (57. lpp.). Te nu pretrunu jēdziens nemaz nav vietā.

Tālāk grāmatas uzbūvē kā trūkums jāuzskata brāļu Kaudzišu un Apsīšu Jēkaba neizdalīšana no nacionālās atmodas autoriem. Neprecīzā piezīme par to, ka brāļi Kaudziši un Apsīšu Jēkabs turina Neikena līniju, ir vājš tilts, kas šos rakstniekus spēš savienot ar nacionālās atmodas periodiku. Atskaitot pārpratumus, tas cita nekā nevar dot. Te būtu vietā īpaša nodaļa par realisma rašanos latviešu literatūrā un šīs parādības ekonomiski sabiedriskajam pamatiem. Brāļu Kaudzišu un Apsīšu Jēkaba sapludināšana vienkopus ar nacionālās atmodas laika rakstniekiem ir spītīga ilustrācija, kur noved nacionālās atmodas jeb nacionālās kustības jēdziena atvietošana ar diviem gadu desmitiem.

Nedodot kaut cik noteiktu realisma interpretāciju, rodas arī vesela virkne trūkumu Kaudzišu un Apsīšu Jēkaba darbu interpretēšanā. Pats galvenais trūkums, no kā izriet pārējie, ir tas, ka autore nepareizi, kādu patstāvīgu valodu runā dzīves īstenības notēlojums, kas panākts ar realisma metodes pielietošanu. Līdz galam nenoskaidrota paliek Kaudzišu attieksme pret reliģiju. Piemirst Kaudzišu Matīsa dze-

jolis «Nekur tā neiet, kā pasaulē», — tas dotu citādu ieskatu par tā autoru. Tiesa, Andersone piemēn zināmas nretunās Kaudzišu reliģiskajos uzskatos, bet jautājums nav pietiekami skaidri noformulēts. Visumā «Mērieku laiku» tipji raksturoti pareizi, atskaitot Kasparu un Lieni, pa daļai Pietuka Krustīnu.

Nav nebūt tik svarīgi noskaidrot, kas pamudina Kaudzišus radīt Pietuka Krustīna tēlu, kā to autore dara 69. lpp. Pats svarīgākais ir piemirst, proti tas, ka Pietuka autoriem izdevies lieliski parādīt nacionālās atmodas bankrotu, un «Mērieku laiku» publicēšanas laikā tas ir ļoti laikmetīgi. Tā neapšaubāmi ir viena no progresīvākajām lappusēm romanā. Neskaids vāpār ir autore domā par saīras lomu realistikā darbā. Tieši autoru satiriskais skaļums palīdz tiem būt tik realistikā un tik meistarski attēlot savu laikmetu.

Kas attiecas uz Lieni, tad Andersonei ir patiesība par tik, par cik autori cenšas Lienes tēlā izteikt savu savus dzīves ieskatu. Bet piemirsta Lienes otrā līnija — protestējošā, kas izriet galvenokārt no apstākļu notēlojuma. Nekādu skaidrību romana interpretācijā nevar lencēt Andersones sacītais par Kasparu. Kasparš nebūt neturpina Annužas aizsāktu «reakcionāro līniju». Annuža ir neapšaubāmi realistisks tēls un atbilst sava laika apstākļiem. Kasparš turpretī ir pilnīgi autoru fanāzijas auglis, kurā tie cenšas konstruēt savu «ideālu» pretstatā visai reālīstiskī apkārtnē, ko autori kritizē. Taču šis sadomātais ideāls ir autoru pasaules uzskata iemiesojums un līdz ar to tam iet līdz viss reakcionārais, kas mīt autoru galvās. Kaspari drīvē nebūti atrodami, jo tie runā preī visai laikmeta izpratnei. To nesaprata Kaudziši, bet tas ir jāsaprot literatūras vēsturniekam.

Nespēdama noformulēt pretrunas starp dzīves īstenību, kas atspoguļotas romana lielajā meistariībā, un autora idejām, Andersone galu galā nonāk rie nepareiza slēdziena: «Laikmeta dzīves īstenību tas (romans «Mērieku laiki») parāda no nepareiza viedokļa» (70. lpp.). Tezes otrā puse neapēzī mazināt šo kļūdu. Cik romanā ir dzīves īstenības, tā parādīta pareizi un meistarski — tā vajadzētu skanēt secinājumam. Kur autoriem vairs nav izdevies parādīt dzīves īstenību, tur sākas romana trūkumi.

Tie paši trūkumi, kurus redzam brāļu Kaudzišu vērtējumā, sastopami arī Apsīšu Jēkaba raksturojumā. Neapmierina jau pats materiāls izkārtojums (vai arī tas atbilst skolu programai?). Vispārīgā interpretācijā «Bagāti radi», labi raksturoti Andra tēva tēls. Taču nekā nav pateikts par to, ka te tiek aizsākta divdabīga «sirdsšķīsto» tēlu līnija latviešu literatūrā, kas ar savu padevīgu jaunuma panešanu ir noderījusī tik daudz posta latviešu literatūrai. Turpretī ļoti neliela vieta ierādīta stāstam «Pie pagasta tiesas», kas «tur visvairāk dzīves īstenības. Tikai šis stāsts nosaka Apsīšu Jēkaba reallama augstāko pakāpi un nevis «Bagāti radi», kā to mēģināja iegalvot buržuāziskie literatūras vēsturnieki. Šajā zinā īvēlas noteikts materiāls pārkārtotums. Gala rezultātā nav pasvītota tā pati realisma likumība, kas šodien nosaka Apsīšu Jēkaba vērtību latviešu literatūrā. Proti, — visur tur, kur Apsīšu Jēkabam izdevies ar realisma rādīzību parādīt dzīves īstenības ainu, tur mēs iegūšam vērtīgu ieskatu par mūsu tautas dzīvi attiecīgajā laikmetā; tur, kur realisms nomēc autoru personīge ieskati, kur nerunā dīve, bet autora reakcionārs idejas, tur Apsīšu Jēkabs noraidāms.

Dzīves īstenība vienmēr atklāj kapitalistiskās dzīves neēdrtības, jo kapitalistiskajā sabiedrībā paust dzīves īstenību nozīmē atmastot kapitalismu. Runājot par realismu, literatūras vēsturnieks to nedrīkst piemirst pa'eikt.

Kā Andersones grāmātu vispārējs trūkums vēl atzīmējams tas, ka autore nenoteikti rīkojas ar darbu izdošanas un periodisko izdevumu iznākšanas gada skaitleim. Pa lielākai daļai to nav. Bet tiem bija jābūt.

Kā sīkaka nepilnība norādāma nelāgā maniere latviešu rakstībā atmet pēdinas darbu virsrakstībām. Katrs, iasot Andersones grāmatas, var pārliecināties, ka tas rada veselu virkni neskaidību teikumos. Bet katra neskaidība ir trūkums, un jēgas šaj manierei nav nekādas (varbūt pat, ka tā nav autore vaina?). Vēl jāpiezīmē, ka autore, lietojot Lenina un Staļina citātas, nenorāda uz avotiem. Šajā gadījumā tas ir liels trūkums, jo atņem skolotājiem iespēju plašāk iedziļināties Lenina un Staļina attiecīgajos darbos, kas tiem varētu dot plašāku pamatojumu izteiktajai autorei domai.

Se aprādītie trūkumi un nepilnības nebūt neiznīcina E. Andersones lielā darba lielo nozīmi, taču tālāk latviešu literatūras vēstures sastādīšanas darbē tie būtu novēršami. Tas tikai palīdzēs pilnīgāk apgūt mūsu literatūras mantojumu.

Pirmā vāga ir dzīta un pirmā vāga vienmēr ir tā grūtākā. Kā E. Andersonei, tā citiem literatūras vēsturniekiem tālākais darbs jau būs vieglāks.

(Turpinājums sekos)

Kulturas dzīve Padomju Latvijā

Kulturas un izglītības darbinieku republikaniskā sanāksme

20. un 21. oktobrī Rīgā notika sanāksme, kurā republikas kultūras un izglītības iestāžu darbinieki apsprieda savus uzdevumus sakarā ar LK(b)PCK III plenuma lēmumiem, Referēja LPSR Ministru Padomes Kultūras un izglītības iestāžu komitejas priekšsēdētāja vietnieks A. Mozerts. Debates pilsētu un apriņķu kultūras un izglītības nodaļu, klubu tipa iestāžu, bibliotēku un muzeju vadītāji zināja par kultūras darbu uz vietām. Pēc tam notika semināru nodarbības sekcijas.

Operas un baleta teatra mākslinieku koncerti

Ar katru nedēļu pieaug apdzīvoto vietu skaits republikas perifērijā, kur visos jaunos Operas un baleta teatra mākslinieku brigādes. Nesen šādas brigādes pirmo reizi koncertēja Saldū un Aizputē, vakar līdzīgas sarīkojums notika Jēkabpilī, bet šodien operateatra mākslinieki uzstājas Ogrē.

Valsts konservatorijas mācību spēki kolchozā

Šinīs dienās pie Limbažu apriņķa Tūjas pagasta kolchozniekiem ar plašu koncertu viesojās LPSR Valsts konservatorijas mācību spēki. Pirms koncerta Rīgas Dabas muzeja zinātniskais līdzstrādnieks b. Linis nolasi referātu «3-gadu plāns sabiedriskās lopkopības attīstībā».

Koncerta ievadījumā virkni Sopena darbu atskanēja Valsts konservatorijas Mūzikas vidusskolas pedagogs H. Ceitlins. Konservatorijas pedagogs D. Brutāne dziedāja vairākas Liepāja un Novikova dziesmas. Docenti A. Arņiņš un M. Sluckovs atskanēja Bethovena sonātas I daļu klavierēm un vijolei. Cellists — pedagogs P. Komisars atskanēja virkni Čaikovska u. c. autoru darbu. Doc. A. Arņiņš sniedza Vepavskā kompozīcijas. Republikas nepelnīgiem bagātās mākslas darbinieks doc. Ed. Mikelsons dziedāja 4 latviešu tautas dziesmas. A. Žilinska «Zvejnieka dziesmu» un A. Skultes «Mūsu kolchozs». Aktrise Lapsa deklamēja A. Grigūļa, V. Luksa un S. Maršaka darbus. «Plašo» programmu klausītāji uzņēma ļoti atsaucīgi.

Čigānu mākslinieciskās pašdarbības kopa

Pirms mēneša Kuldīgā sāka darboties čigānu dziesmu un deju kopa, kuru vada Kuldīgas mūzikas vidusskolas dziedāšanas klases audzēknis Georgs Leimāns. Ansamblis savus iestudējumus pirmo reizi rādīja Kuldīgā kultūras namā Rīgas atbrīvošanas 5. gadadienu veltītajā sarīkojumā. Skatītāji iepazīnās ar čigānu raksturojošu tautas dziesmu «Nāc tu, mīļo dēlīn» un ar ne mazāk īpatnējo dziesmu — deju «Aniņa aizgāja pēc ūdens». Solo deļoja Zelma Jezdovska.

Tuvākā laikā ansamblis papildinās ar jauniem dalībniekiem un tas iestudēs plašāku repertuāru.

Ostrovskā luga kolchoznieku uzvedumā

Lutriņu pagasta kolchoza «Dzirkstele» un Raina vārdā nosauktā kolchoza dramatiskie pulciņi Oktobra svētku sarīkojumam kopīgi iestudēja A. N. Ostrovskā lugu «Vēlā mila» (režisors 7-gadīgās skolas direktors J. Gallis). Kolchoznieki gatavo arī dziesmas un tautiskās dejas. Svētku sarīkojumā vairākas latviešu tautas dziesmas dziedās 82 gadus vecā kolchozniece Anna Ansberga.

Klasiska krievu vodeviļa Liepājas teatrī

Liepājas Muzikālā dramatiskā teātrī inscenējās plaši pazīstamo seno krievu vodevilu — D. Lenska «Levs Guričs Siničkins». Vodevilu iestudēja jaunais režisors Kārlis Locenietis, diriģents — Ādolfs Reinbergs. Galvenās lomās: V. Verners, H. Līcīte, T. Dāve, L. Locenietis, K. Locenietis. Pirmizrāde notika 18. oktobrī.

Noskatās filmu par savu kolchozu

Ar lielu interesi Glūdas pagasta kolchoza «Zemgale» ļaudis 17. oktobrī noskatījās filmu «Pareizais ceļš», kurā parādīts viņu pašu kolchoza ražotais darbs. Pirmā parādītās kolchoza bagātās druvas kolchoznieku spraigais darbs ražas novākšanā, norēķināšanās ar valsti labības piegādē, kā arī graudu izsniegšana kolchozniekiem par izstrādātajām darba dienām. Tāpat plaši attēlota kolchoza lopkopība. Filmas noslēgumā redzama kolchoznieku kopsapulce, kurā arteļa biedri apspriež sava turpmākā darba plānus. Interesanto filmu noskatījās arī daudzu kaimiņu kolchozu zemnieki.

„BORISS GODUNOVS“

Jauniestudējums Operas un baleta teatrī

Doc. P. SMILGA

Mūzikas vēsturē nav otra tāda piemēra, kur liela komponistu kopa, vesela nacionāla skola, neskatoties uz krasu individuālu atšķirību un tieksmēm, gandrīz pussimts gadu būtu vienota uz kopējas progresīvu, demokrātisku sabiedrisku uzskatu nosacītas jaunrades platformas.

Līdz tam neviena radoša komponistu skola nav tik konsekventi deklarējusi savu demokrātisko pasaules uzskatu un atspoguļojusi to daiļradē, kā to darījuši krievu mūzikas klasiķi — Gļinka, «varenās kopas» pārstāvis Stasovs, Balakirevs, Dargomižskis, Musorgskis, Rimskis-Korsakovs un arī Čaikovskis. Krievu klasiskās mūzikas, tāpat kā visu citu krievu kultūras un mākslas nozaru, garu un būtību XIX gadsimta vidū noteica tās pogrēšīvās, revolucionārās cīņas, kuras buržuāziskā demokrātija izcīnīja pret carismu un muļžniecību, nīzdama dzimtbūšanu, aizstāvēdama zemniecību un tās intereses, propagandējama brīvības idejas.

V. I. Lenins, raksturojot šo revolucionāro kustību, dala to 3 periodos: «Atbrīvošanas kustība Krievijā izgaiss trīs galvenos etapus, kuri atbilst trim galvenām krievu sabiedrības šķērtnēm, kas uzpriedušas savu zīmogu kustībai: 1) muļžnieku periods, apmēram no 1825. g. līdz 1861. g.; 2) raznočincu vai buržuāziski demokrātiskais, apmēram no 1861. g. līdz 1895. g.; 3) proletariāts, no 1895. g. līdz mūsu laikam» (V. I. Lenins, «No strādnieku preses pagātnes Krievijā», 1914. g., XVII sēl. 314. lpp.).

Šī vairāku paaudžu un šķiru revolucionārā cīņa 60-tajos gados ietekmēja arī krievu klasisko muziku un tās radītājus. Ar visu savu idejisko bagātību, krāšņumu un spēku krievu klasiskā mūzikā kalpoja cīņām mērķiem. Tas darījis to nemirstīgu paaudžu paaudzēs.

A. Zdanovs padomju muziku apspriedē krievu klasiskās mūzikas īpatnības raksturoja šādiem vārdiem: «Tā raksturīgā dziļā idejiskums, kas pamatots uz klasiskās mūzikas avotu atzišanu tautas muzikālajā daiļradē, dziļa tautas, viņas muzikas un dziesmas cīņa un mīlestība». Gļinka, Dargomižskis, Musorgskis, Borodins, Čaikovskis, Rimskis-Korsakovs savos darbos vienmēr centušies atrast saites ar tautu, ņemt savai muzikai pamatā tautas dziesmas un tautas intonācijas, raksturot tautas dzīvi, paust tautas intereses un adresēt savus darbus tautai. Viskonsekvētākais 60-to gadu demokrātiski progresīvo ideju paaudzēs starp «varenās kopas» līdzdalībniekiem bija M. Musorgskis. Viņu dziļi aizrāva lielo krievu revolucionāro domātāju Hercena un Černiševska idejas. Musorgskis dzīvi interesējās par vēsturi, filozofiju, darvīnismu. Sis plašās intereses un tuvā draudzība ne tikai ar muzikāliem — Borodinu, Rimski-Korsakovu, bet arī gleznotāju Repinu, skulptoru Antokolski, saites ar rakstniekiem — Turgenovu, Grigoroviču, Pisemski, Ševčenko — palīdzēja Musorgskim veidot savu pasaules uzskatu.

Černiševska realistiskā estetika apkarēja idealistisko mācību, it kā māksla rastos no abstrakta daiļuma idejas. Pēc Černiševska uzskata — «māksla ir pati dzīve, bet ne tikai daiļums». Mākslas uzdevums atspoguļot dzīvi, to izskaidrot un dot «tiesas spriedumu» par to, tādā veidā saucot sabiedrību cīņā pret tumsību, pret verdzību.

Liela demokrata — domātāja idejas aizrāva M. Musorgski uz visu dzīvi un klūva par spožu gaismu, kas apstaroja viņa daiļradi.

Sekojošā Černiševska domām par mākslas nozīmi, Musorgskis skatās uz mākslu, kā uz «līdzekli sarunāties ar laudim, bet ne kā uz mērķi». Mākslas mērķis Musorgskim — «dzīvs cilvēks dzīvā muzikā». Šis viņa domas par komponistu uzdevumiem aktuālas vēl šodien.

Tādi, isumā formulēti, ir ģenialā krievu komponista Musorgska progresīvie

uzskati, kas palīdzēja viņam muzikā vispusīgi parādīt tautas dzīvi ar viņas priekiem un bēdām, ciešanām un cīņām, ar tās ticību galīgi uzvarai. Viena operas «Boriss Godunovs», «Hovansčina», virknē ģenialu romanču, mazajos muzikālajos stāstos, — visur mēs redzam dzīvi un tās veidotāju — darba tautu. «Es izprotu tautu kā lielu, vienotu idejas aparātu personību. Tas mans uzdevums. Es mēģināju operā to atrisināt.» tā raksta Musorgskis par operu «Boriss Godunovs» savam draugam Repinam. Šī ideja lika arī nākošo operu «Hovansčina» un «Soročinas gada tīrums» pamatā.

Operas «Boriss Godunovs» uzdevums mūsu Operas un baleta teatrī, ņemot vērā augstās un atbildīgās prasības, kuras inscenējumus uzstāda diriģentam, režisoram, dekoratoram, solistiem un korim, — liecina par lielu teatra kolektīva panākumu. «Boriss Godunovs» visumā labais uzdevums ir pārliecināties pierādījums, ka operas kolektīvs izaudzīs tik tālu, ka spēs atrisināt visražīgākās problēmas.

Uzdevums, sekojot autora domai, par galveno darbības personu izcel tautu, kura no pasīva protesta pāriet uz draudiem (skatā pie Vasilija Svētlaimgā katedrales) un, beidzot, (skatā pie Kromiem), sacelās pret ienīstajiem cara bajoriem un viņu jūgu. Tautas atlieksme pret jezuitiem, pretviltus caru, piekrāpītājus tautas nauda pilnā klusēšana, raugoties uzgunsrēka blāzmā, naidnīka karaspēka iebrukšanā, — viss tas rāda, ka ar zemnieku iesūtiem viltus cars zaudējis tautu katru atbalstu un ka izraisījis tautas karš, kas beidzot izdzīs naidnīkus no dzimtās zemes.

Tautas apzēlnas augšanas process inscenējumā veidots pārliecināši, kora grupu kustība, sarunas, replikas rit sprāgi un pārliecina, ka uz skatuves dzīvi cilvēki.

Jāatzīmē, ka visumā labi sagatavotājos kora dziedājumos galvenais defekts — skaidras dikcijas trūkums, kādēļ zuda daudzas svarīgas replikas un kora reitātīvi, kas raksturo tautas noskaņojumu. Piemēram, pazūd replikas skatā pie Kromiem, kas stāsta par tautas attiecībām pret bajoriem, tāpat skatā ar jezuitiem. Tā kā tautas skati «Boriss Godunovs» ir galvenais — līdz klausītājiem jāsalīdzina katra replika, katrs vārds.

Otra dramatiskā līnija operā — Boriss Godunovs liktenis. Tauta nīst caru. Viņš zaudējis jebkuru tautas atbalstu. Ipaši spilgti tas redzams skatā, kad runas draudu spiesta tauta «lūdz» Borisu pieņemt varu (šo detaļu Musorgskis smēlis no hronikas notāstiem), kā arī skatā pie Svētlaimgā Vasilija katedrales un skatā pie Kromiem, kur izraisās stichiskā dumpis pret Borisa kalpiem. Arī pats ar sevi Boriss ir konfliktā. Sirdsapziņas mocīts par careviča Dmitrija noslepkavošanu, viņš beigās sabruk. Taču muzikālais raksturojums rāda, ka Musorgskis izprot Borisu kā lielu personību, ar izcila valsts darbinieka prātu.

Boriss tēlo divi mūsu izcilie dziedoņi, nopelnīgiem bagātās mākslinieki — Aleksandrs Daškovs un Aleksandrs Viļmanis. A. Daškovs Borisa lomā, manuprāt, tuvāk pieiet Musorgska tēlam. Daškova Boriss nosvērtāks, vienkāršāks, cilvēcisks, kad viņš viens, un maiestatiskāks skatos ar Sūski un bajoriem. Redzams, ka mākslinieks daudz strādājis pie savas lomas un to dziļi izkūts. A. Viļmanis Borisa tēls, kurā ielikta spoža artistiskā tehnika, liela skatuves pieredze, veidots vairāk ar ārējiem līdzekļiem. Tamdēļ ne vienmēr skatītāji aizraus Borisa dvēseles traģēdijā. Ja Borisa monoloģā Viļmanis pārliecina ar skaistu, izjustu dziedājumu, tad murgu skatā mākslinieka aizrašanās ar ārējā tēlojuma konturām un štraujām kustībām skatīt-

tāju nesaviļņo. Viļmanis Borisa lomā nav pirmo reizi, tas dod māksliniekam daudz priekšrocību, bet nes arī savus negatīvus momentus — zināmu rutinu, kas aiztur tēla tālāko veidošanu. Jānovēl abiem māksliniekiem vēl jo dziļāk un patiesīgāk izprast Borisa tēlu. Tad tiem būs ilgi paliekoša vērtība latviešu teatra mākslā.

Viltus cars un Marina Mnišeķa ir divi tēli, kas operā raksturoti ar skaistu muziku un sevišķi liriskām, dežiskām lappusēm skatā pie strūklakas. Tēlotāju uzdevums tekstā un muzikā pasvirto visu, kas rāda viņu egoistiskas, tukšās dvēseles, parādīt, ka viltus cars ir rotalu lietņa polu panu un jezuitu rokās.

Viltus cara loma uzticēta Arturam Frinbergam, bet Marina loma — LPSR nopelnīgiem bagātājam skatuves māksliniecēm — Verai Krampei un Anai Ludīnai. No vokālās puses Frinberga un Ludīnas duets skatā pie strūklakas ir viens no visveiksmīgākajiem dziedājumiem izradē. Gribētos tikai, lai viltus cara tēlotājs šai skatā atteiktos no tradicionālajiem operas spēles paņēmieniem.

Abas Marinas — Krampe un Ludīna godkarīgo, jezuitu ietekmei pakļauto polu panu tēlo pārliecināši un spilgti.

Blēdīgā galminieka Sūska tēlu labi parādīja Arnolds Jēkabsons.

Tautas vārdā operā runā mūki Varlams un Pimēns, kā arī vientiesīti. Izstrādājusies tradīcija Varlamu tēlot komiškā plāknē. Tāds ir arī Gustava Neimāņa spilgti izveidotais tēls. Taču Musorgska Varlams nav komiska persona, bet tautas spēka personificējums, tautas stichiskā dumpja iemiesojums. Kromu skatā Varlams ir tas, kas ker jezuitus, kūda tautu pret Borisa kalpiem, prasa Borisa nāvi. Tāpēc inscenētājiem vajadzētu Varlamu parādīt citādu — ne tikai kā plēguru un klaidoni, kas lokas Borisa kalpu priekšā kronis skatā.

Edgars Plūksna dod pārliecināšu vientiesīša tēlu. Katrs dziedona vārds aiziet līdz klausītājam, kas sevišķi svarīgi, jo arī vientiesītim autors uzdevis ieteikt tautu domas.

No Pimēna (Arturs Lēne) gribētos dzirdēt vēl izteiksmīgāk un dziļāk izceltus abus dziedājumus — celē un granīta palatā.

Jautru, viltīgu krodznieces tēlu un lašu dziedājumu dod A. Ludīna. Labi ansamblī iekļaujas arī Iraida Jansone (careviča Fjodora), Tamara Lukjanova (Ksenija), Olga Blumberga (auklē u. c.)

Mūzikas iestudējums LPSR nopelnīgiem bagātās mākslas darbinieka Michaila Zukova vadībā visumā uz laba līmeņa. Ļoti uzmanīgi diriģents seko solistiem un korim. Toties orķestra solo vietās; operas ievadu, ievadu II ainai (Kremlja zvani), polonezi gribētos dzirdēt daudz skanīgāk, spilgtāk un aizraujošāk izpildījumā. Iebildumus rada arī dažās vietās nevaļdzīgi palēninātie tempi, kā arī tempu pātrināšana, uzsākot lielākus muzikas posmus ar crescendo.

Vienkāršiem līdzekļiem, bet ļoti iespaidīgās dekorācijas devis gleznotājs LPSR nopelnīgiem bagātās mākslas darbinieks Arturs Lapins. Sevišķi izceļas dekorācijas 3. cēllena 2. ainai — Vasilija Svētlaimgā katedrāl Maskavā.

Vēlreiz atgriezoties pie inscenējuma visumā, kuru vadijis Kirgizijas PSR tautas mākslinieks Savellijs Malavins, jāatzīmē principālais, idejiskais uzdevuma kopējais noskaņojums, kurš pilnā mērā atbilst M. Musorgska iecerētajam mākslinieciskajam mērķim: parādīt tautu kā vienotas idejas aparātu personību. Nav šaubu, ka šajā uzdevumā mūsu jaunatne, intelligence, darba laudis iemilos vēl vairāk krievu klasiskās mūzikas ģenialo sacerējumu un ka mūsu radošie mākslas darbinieki mācīsies no Musorgska — kā ar visu sirdi jākalpo savai tautai.

Igaunijas PSR Valsts vīru kora koncerti

Rīgu šonedēļ apciemoja gaidīts viesis — mūsu kaimiņu republika Igauņijas PSR Valsts vīru koris. Notikušie koncerti neapšaubāmi ir jauns un liels igauņu vīru kora panākums. Tā galvenais kaldinātājs ir kora mākslinieciskais vadītājs un galvenais diriģents, Stajina premijās laureāts, Igauņijas PSR tautas mākslinieks prof. Gustavs Ernesakss. Viņš ir viens no ievērojamākajiem igauņu padomju muzikāļiem. Viņam izcili nopelni ne vien kā diriģentam — skandāru interpretam, bet arī kā komponistam un pedagogam.

Klausoties G. Ernesakss vadītā kora dziesmu interpretējumus, dzirdējām, ka viņš prot ledzilināties ikvienā dziesmā un atrast tajā pašu svarīgāko, būtisko. Meistarīgi izceļdamas dziesmas galveno ideju, diriģents panāk tik pārliecināšu un saprotamu dziesmu izpildījumu, ka pat igauņu valodas nezinošā klausītājam nav pār šķērslī dziesmas izpratnei. Atzīmējama diriģenta aizrautība un dziļā iedziļinātība diriģēšanas procesā, ar to panākot vienmēr jaunas nianšes un pārliecināšu iztulkojumu. G. Ernesakss prātis izstrādāt apbrīnojami saliedētu kora ansamblī. Atzīmējama kora nevainojamā intonācijas tīrskāņa un ritmiskā precizitāte, kas liecina par ikviena kora dalībnieka augsto muzikālās izglītības līmeni. Ļoti skaists kora vokālais skanīgums. Klausītājus valdzina dzīvā, siltā, lielas vienkāršības cauraustais priekšnesums, aizrautība un dziedāšanas prieks.

Piecu gadu laikā igauņu vīru koris iestudējis ap 200 dziesmu. No šīs plašā repertuāra tas rīdziniekiem sniedza trīs patstāvīgas koncertu programmas. Tajās bija pārstāvētas galvenokārt krievu un igauņu klasiku un padomju komponistu kora dziesmas. Zināma vieta bija ierādīta arī cit-tautu komponistu labākajiem darbiem.

No krievu klasiku darbiem vispirms atzīmējams Rimski-Korsakova «Kantātes par gudro Olegu» episki monumentālais izpildījums. Iespaidīgs bija arī Gļinkas «Nakts parādes» atskanējums. Vēl mināma Dargomižska dziesma «Mežoniņajos ziemējos» un Rubinšteina koris no operas «Demons».

No padomju komponistu skandārbiem mināms Aleksandrova «Kantātes par Stajinu» pārliecināšais izpildījums.

Veiksmīgi risinājās Muradēļi melodiskās «Starpautiskās studentu savienības himnas» atskanējums, tāpat Zacharova dziesma «Slava padomju valstij». Sostakoviča dziesmas «Dzimtenes līgas» u. c. atskanējumi. Atsevišķi atzīmējams Kovaļa dziesmas «Ilmēna ezers» lieliskais izpildījums. Šai dziesmā koris visā pilnībā parādīja savas izcilās dotības, skanīgos tenorus un sulīgos basus. Skaista kora velte bija Alvajšana tautas dziesmu intonācijām bagātā dziesma «Azerbaidžāna».

Visai plaša vieta koncertu programā bija dota igauņu kora dziesmām. Dzir-dējām gan veco meistarū darbus, gan pašas jaunākās padomju komponistu dziesmas par darbu socialistiskajā sabiedrībā, par patriotismu un dzimtenes mīlestību.

No igauņu padomju skandāriem vislielāko rosmi jaunu kora dziesmu komponēšanā parādījis pats kora diriģents G. Ernesakss. Viena komponēto dziesmu skaits jau sniedzas pie divi simti. G. Ernesaksa dziesmu raksturo viegli iegaumējama, vienkārša melodija. Sis melodijas tik tuvas tautas dziesmu intonācijām, ka daudzas no tām jau iegājušas tautā.

No citu igauņu padomju komponistu kora dziesmām atzīmējama Kirvera cildēnā «Dziesma par Leninu». Karindi «Kolchozniece», Vilema Kapa darba ritmu atgādinošā «Zvejnieku dziesma» u. c.

Lielu vērtību igauņi veltī savas muzikālās folkloras apstrādāšanā. Šoreiz dzirdējām vecmeistara Tīrnpu tautas dziesmu apdare — patriotisko dziesmu «Dzimtajā zemē» un «Man bērniņa teica tēvs», T. Vetiķa dzīvības priekā pārpilno «Viruviešu deju svītu». E. Ojas virtuozos dziesmu «Ratiņš» un M. Hērmā deju «Tuljaks».

Koncertos dzirdējām krievu tautas dziesmu «Eļ, uchpēm», ukraiņu tautas dziesmu «Plašā Dņepra», lietuviešu tautas dziesmu «No austrumiem saule lec» un latviešu tautas dziesmu «Pūt, vējņi!». Sevišķi skaisti melodiskā plūdumā un sirsnīgā izteiksmē izskanēja pēdējā dziesma. L. Vignera dziesma «Kalējipi, bāleļipi» koris nodziedāja latviešu valodā.

No cittautu skandārbiem vēl jāmin dinamiskiem kontrastiem bagātais Griga dziedājums «Jaunā tēvija» («Alvis Trigvasons»), tāpat Guno karleivju koris no operas «Fausts» un renesanses laikmeta meistarā Orlando di Laso dziesma «Atbalss».

Igauņu vīru kora koncerti bija ievērojams notikums Rīgas mūzikas kultūras dzīvē. Tie dos jaunus impulsus arī latviešu padomju kora mākslā.

J. Kokie

Raiņa darbu jauno izpildītāju konkurss

Tāpēc šai darbā jāiesaista jauni un jauni Raiņa darbu izpildītāji, it sevišķi no jaunatnes.

So uzdevumu konkurss pa daļai ir veicis. Tas pierādīja, ka mūsu mākslinieku vidū aug jauni talantīgi Raiņa lielo domu un cildenos jūtu nonesēji tautas masās. Konkurss dalībnieku vairums bija gatavojies ļoti rūpīgi, ar lielu aizrautību, uzrādīja jau atzīstamu māksliniecisku briedumu un pareizu Raiņa dziesmā dziļā satura interpretāciju. Iepriecināja tas, ka lasīšanai bija izvēlēti idejiski un mākslinieciski augstvērtīgākie dzeloli. Tomēr daudzākārt vēl bija manāms «tukšas vietas» — kur deklarētājs vēl nebija spējis pacelties līdz Raiņa domas augstam un jūtu spēkam. Tāpat daudz vēl nespēja attēlot Raiņa dziesmā raksturīgo nianšu bagātību, izjūtu daudzveidību un tēlojuma krāsainību. Tas nozīmē, ka Raiņa lielās mākslas jaunajiem interpretiem vēl liels un nopietns darbs priekšā, kas prasa ne vien rūpīgi veidot priekšnesuma formu, bet arī lielu idejisku augšanu, pacelšanos līdz

Raiņa mākslas augstajam idejiskumam.

Diemžēl, jāatzīmē, ka mūsu vadošās mākslas iestādes konkurss nebija pierēsušas vaiadzīgo uzmanību. No mūsu teatru jaunatnes konkursā piedalījās ļoti maz, tāpat no Konservatorijas. Tas nozīmē, ka šo iestāžu vadība konkursu nebija pietiekami popularizējusi savas jaunatnes vidū.

Zūrijas komisija no deklamatoriem pirmo vietu piešķīra Valsts Krievu drāmas teatra aktierim B. Dzerukam, otro vietu — Valsts Dailē teatra studijas absolventei M. Priedei, trešo vietu — Valsts Teatra instituta audzēknei S. Stungurei. No vokalistiem otro premiju ieguva Valsts konservatorijas audzēkne M. Ozolina, bet trešās premijas — M. Svarzīnska un K. Zelmene. Valsts Jelgavas teatra aktrisei V. Singaievskai Zūrijas komisija izteica atzīnību par īpatnā žanra izkopšanu Raiņa bērnu deju deklamēšanā. Bez tam Zūrijas komisija atzina par lielāzīmīgiem Raiņa deju izpildītājiem: D. Zelmēni, A. Maizuku, V. Sneideri un V. Zvaizņi.

K. Krauliņš

Gitās padomju republikās

GODA RAKSTI MASKAVAS DRAMAS TEATRA DARBINIEKIEM

11. oktobrī Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētājs un PSRS Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētāja vietnieks A. Kirčenko, atzīmējot Maskavas Dramas teātra darbu, kas pirmais Maskavā uzvedis latviešu dramaturģa, Staļina premijas laureāta A. Grigulja lugu «Zilais porcelāns» («Мялс и порцеланс»), pasniedza Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Goda rakstus teātra direktoram N. Roksanovam, galvenajam režisoram S. Majorovam, režisoram iestudētājam N. Loiteram, māksliniecei S. Sevaldiševai un aktieriem L. Bogdanovai, V. Jenutinai un S. Sokolovskim.

«NEAIZMIRSTAMĀIS 1919. GADS»

Mazā Akadēmiskā teātra kolektīvs patlaban iestudē Vs. Višņevska jauno lugu «Neaizmirstamais 1919. gads». Mēģinājumi jau notiek uz skatuves. Oktobra revolūcijas 32. gadadienā galvaspilsētā skatītājs ieraudzīs izrādī, kas attēlo jaunās Padomju republikas uzvarām vainago to cīņu pret iekšējiem un ārējiem ieaidniekiem. Skatītāju acu priekšā atdzīvinās ainas no cīņās pret kontrrevolūciju un interventiem Baltijas jūrā 1919. gadā, viņi redzēs, kā tika apspiests kontrrevolucionārais dumpis «Krasnā Gorkā» pie Pēterpils. Izrādes centrā J. V. Staļina — Pēterpils aizstāvēšanas vadonis un iedvesmotāja — tēls.

SVETKU IZRĀDES

Par godu Oktobra revolūcijas 32. gadadienai Lietuvas teātri sniegs vairākas pirmizrādes. Valsts Operas un baleta teātris izrādīs J. Karnavičusa operu «Gražina». Dramas teātris izrādīs J. Marcinkevičusa lugu «Atgriešanās». Sautu dramatisks iestudē Pakarkliša lugu «Pēdējā līnija».

DZIESMA PAR KOLCHOZA DZĪVI

Gatavojoties Oktobra socialistiskās revolūcijas 32. gadadienai, Aizkarpātu apgabala, Vinogradovas rajona, Kirova vārdā nosauktā lauksaimniecības arteļa jaunieši nolēma sacerēt dziesmu par laimīgo kolchoza dzīvi. Jaunie kolchoznieki Vasilijs Silvaši un Ivans Pilins uzrakstīja tekstu dziesmai «Par dzimto kolchozu». Lauku skolotāja B. Levenko sacerēja šai dziesmai muziku. Kolchoza koris sācis mācīties šīs dziesmas izpildījumam.

SOPENA JUBILEJAS SARIKOJUMI

Visās Kijevas apgabala filharmonijās un muzikas mācības iestādēs notika jubilejas koncerti sakarā ar lielā poļu komponista Sopena 100. nāves dienu. Sopena koncertu cikls notika Čarkovā, Lvovā, Odesā. Republikas Radiokomiteja bija noorganizējusi specialas Sopenam veltītas pārrāides. Ukrainas valsts izdevniecība «Mistectvo» sakarā ar jubileju izdeva grāmatu par Sopenu.

JUBILEJAS IZSTĀDE KIJEVĀ

Ukrainas PSR Valsts publiskajā bibliotēkā atklāta liela izstāde, kas

veltīta ukraiņu tautas apvienošanas 10. gadadienai. Izstādes septiņos nodaļumos eksponētas līdz tūkstoš grāmatu, žurnālu, dokumentu un fotografiju, kas atspoguļo Ukrainas tautas saimniecības, kultūras un mākslas uzplaukumu padomju varas laikā, kā arī socialistiskās celtniecības panākumus republikas cietumu apgabalos desmit gadu laikā.

AZERBAIDŽANAS KOMPONISTU DARBU SKATE

Beigusies Azerbaidžanas komponistu darbu skate, kas ilga veselu nedēļu. Azerbaidžanas komponisti pēdējā laikā uzrakstījuši vairāk nekā 120 darbu dažādos žanros. Daudzi no šiem darbiem pazīstami visā zemē. Labākie no tiem ir: K. Karajeva simfoniskā poema «Leila un Medžnuns», kā arī P. Amirova simfoniskās mugamas «Sur» un «Kurdī-Ošari», kas izpelnījās Staļina premiju.

Skatē tika izpildīti vairāk nekā 70 darbi. Tai skaitā jaunās operas — A. Badalbeila «Nizami» un B. Zeidmana «Gudra cilvēka nelaime», D. Gadžijeva Staļinam veltīta oratorijs, M. Achmedova simfonija «26 Baku komisarū atcerei», D. Džangiroma poema «Vinpus Araksas», K. Karajeva svīta no baleta «Septiņas skaistules», S. Gadžibekova svīta no baleta «Guļšana».

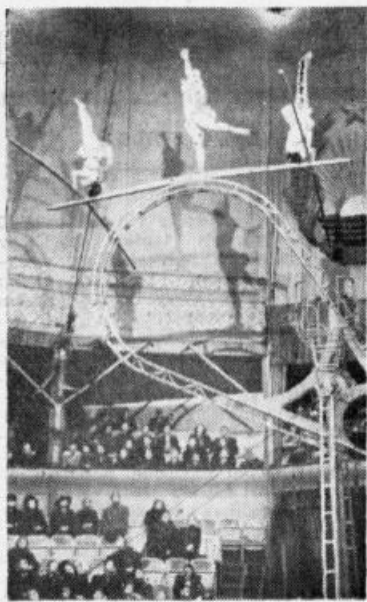
Skate norisa ar lieliem panākumiem.

PIEMINEKLIS RIMSKIM-KORSAKOVAM

Ar valdības lēmumu Ļeņingradā cels pieminekli lielajam krievu komponistam N. Rimskim-Korsakovam. Ši uzdevuma izpildīšanu PSRS Mākslas lietu komiteja uzdeva Staļina premijas laureātiem skulptoriem V. Bogolubovam un V. Ingalam. Nesen ekspertu padome izskatīja jaunā pieminekļa projektu, kas izveidots māli. Komponists tajā attēlots, sēžot pie partitūras. Pieminekļa augstums kopā ar postamentu — 6 metri. 1950. gadā pieminekli Rimskim-Korsakovam uzstādīs skverā pie Ļeņingradas konservatorijas, kas nosaukta komponista vārdā.

IGAUNU MĀKSLINIEKI — VISSAVIENĪBAS MĀKSLAS IZSTĀDEI

Nesen Igaunijas Padomju mākslinieku savienība sakopoja mākslas darbus, ko mākslinieki gatavoja Vis-savienības mākslas izstādei Maskavā. Pārstāvēti dažādi tēlotājas mākslas žanri. Portretists R. Treumanis iesniedzis kalēja stachanoviša J. Vāraka portretu. Sogad šai mākslas žanrā tas ir labākais darbs. Mākslinieks pratis tajā spēģīgi un pārliecinoši parādīt padomju cilvēku. No mākslinieka R. Treumaņa portretiem vēl jāatzīmē «Rakstnieka M. Raua portrets», bet tas nav tik spēģīgi tverts kā jau minētais. No ainavām jāatzīmē mākslinieka R. Ūtmā glezna, kurā attēlota Tallinas ostas zvejas osta. Tas ir mākslinieka labākais sniegums šogad. Tallinas ostas temū savā gleznā izmantojis arī igauņu tēlotājas mākslas vecākās paaudzes meistars A. Jegorovs. Vēl jāatzīmē O. Raumana glezna par socialistisko lopkopību, M. Bormeistra akvareļi un L. Miko ainavas.

Jaunā programma Rīgas cirkā. Attēlā: KPFSR nopelniem bagāto mākslinieču māsu Kochu priekšnesumi

B. Vdovenko foto

Atklāta abonementu pieņemšana

REPUBLIKANISKAJIEM

LAIKRAKSTIEM UN ŽURNALIEM

1950. gadam

Abonentus pieņem Preses Apvienības daļās, visās pasta nodaļās un aģentūrās Rīgā un apriņķos.

Latvijas laikrakstu un žurnālu izdevniecība

Nākamajā nedēļā

Sodien Operas un baleta teātri padomju komponistu darbu koncerts. Sākums plkst. 15.30.

○ «Ziemeļblāzmā» Operas un baleta teātra viesizrāde. Dž. Verdi «Traviata». Violeta lomā — LPSR tautas māksliniece, Staļina premijas laureāte E. Pakule, Alfredo — E. Plūksna. Sākums plkst. 20.00.

24. oktobrī Mākslas darbinieku namā PSRS Akadēmiskā Mazā teātra 125. gadu jubilejai veltīts sarīkojums. Referēs Nora Katiāpe. Fotouzņēmumu izstāde. Sākums plkst. 19.30.

○ Poligrafiskās rūpniecības strādnieku un preses darbinieku arodbiedrības centralajā klubā pārrunu vakars. P. Kupčes referāts par daiļdarbu salikumu. Sākums plkst. 17.00.

26. oktobrī Fabrikas «Lenta» klubā LK(b)P CK lektora E. Eglāja lekcija «Zinātne un reliģija». Sākums plkst. 19.00.

27. oktobrī Operas un baleta teātri PSRS Akadēmiskā Mazā teātra 125. gadu jubilejai veltīts svinīgs sarīkojums. Sākums plkst. 19.00.

○ «Cīņas» zālē pārrunu vakars — «Ko dzirdēsim Valsts filharmonijas jaunajā koncertsezonā». LPSR nopelniem bagātā mākslas darbinieka N. Grīnfelda ievadvārds. Koncertdaļā piedalās dziedātāja A. Pile, pianists A. Bišers un latviešu muzikas un deju ansamblis. Sākums plkst. 20.00.

28. oktobrī «Cīņas» zālē pārrunu vakars, veltīts Valsts lelu teātra jauniešu studijumam — J. Raina pasaku lugai «Mušu ķēniņš». Referents — teātra galvenais režisors J. Zīgurs.

○ Mākslas darbinieku namā A. Karpova lekcija «N. Čerņiņevska darbi par estētiku». Sākums plkst. 16.00.

29. un 30. oktobrī Ventspilī Dailes teātra viesizrādes. Uzvedis A. Brodeles komediju «Zelta druva».

Kas visvairāk uztrauca šos justīcijas banditus? Vinu bezspēcība. Vini ieslodzīja cietumā piecus apsūdzēto aizstāvjus, bet viņi nevar ieslodzīt cietumā miljonus, kas aizstāv apsūdzētos visā Amerikā. Vini aizliedza rīkot simpātijas mitiņus tiesas ēkas priekšā, bet viņi nevarēja aizliegt rīkot šādus mitiņus visās Amerikas pilsētās. Vini varēja iekalt važās kompartijas līderus, bet viņi nevar iekalt važās komunisma ideju, kas uzvarois iekaro arvien jaunus miljonu prātus. Vini varēja aizliegt runāt 10 lieciniekiem tiesas sēdē, bet viņi nevar aizbāzt muti progresīvajai Amerikai, kas ar sašutumu nosoda Foliskveras līnā tiesu.

Vini šodien lielās, kā pārspējuši Leipcigas prāvu. Bet lai viņi padomā: Leipcigā fašisti komunista Dimjtrova personā gribēja tiesāt komunistisko kustību Vācijā. Rezultāti zināmi. Fašisti sakauti, bet komunistus triumfējis. Fašistu valsts iznīcināta, bet Dimjtrova valsts, Pika valsts eksistē.

Ar izrēķināšanos un teroru nevar iz-

Jaunās ungaru kinematografijas meistardarbs

Starptautiskajā kino festivalā, kas šogad notika Mariānskā Laznā, Čehoslovākijā, vienu no trim pirmajām godalgām — «Darba premiju» — izcīnīja jaunā ungaru kinematogrāfija par filmu «Pēda zemes». Šī uzvara rāda, ka ungaru kino māksla ne vien pilnīgi nokratījusi pagātnes žņaugus un droši nostādījusies uz progresīvās socialistiskās mākslas ceļa. bet šā laikā sprīdi. strādājot jaunajā virzienā. guvuši tiešām apbrīnošanas cienīgus panākumus. Zūrijas komisijas lēmumā, ar kuru filmai «Pēda zemes» piešķirta «Darba premija», teikts, ka tā:

«... patiesi atspoguļo kapitalistu jūgu pār darba ļaudīm un pēdējo tieksmos iegūt īstenas tiesības uz darbu.»

Skatītājs vēro notikumus Ungarijā šā gadsimta trīsdesmitajos gados. Tā ir atpalkusi, pusfeodāla valsts. Milzīgas zemes platības sagrābūši aristokrāti un bagātīe zemes īpašnieki — mūsu budžu istie brāļi. Lielum lielais vairums druku kopēju dzīvo uz pēdas zemes, kuras platība bieži vien nepārsniedz 500 kvadrātmetrus. Lāpsta un kerra, cirvis un pašu rokas ir vienīgie darba rīki. Nožēlojami un nevarīgi vini ir sausuma priekšā, kas tovasar pļosās zemē. Lidz kaklam vjgi iestigušj parādos. Katram bagātniekam kabatā ir vekseli, kas cilvēkus uz pēdas zemes padara par vergiem šā vārda burtiskā nozīmē.

Bet apspiestajā, beztiesībā iegrūztajā tautā rodas ļaudis, kas negrib kā kaujami lopini padoties neizbēgamajam liktenim. Sākās cīņa. Budžiem, muižniekiem un žandāriem pretim saslejas jaunais zemnieks Jozefs Gožs un viņa mīlotā meitene Marika. Vini abi ir jauni un stori, vini mil viens otru un šīs mīlestības vārdā nebaidās nekā uz pasaules. Jozēka Gožs aizved Mariku no kazu galdā, kur tā pašā nelaimīgā vekselā dēl, meiteni pielaulā budžā dēlam. Marikas vecāku mājiņu draud pārdot ūtrupē. Kas par to? Jozēka ēdis tikai kartupeļus un maizi, bet olas un pienu vedis uz tirgu. Nevar būt, ka viņš netiktu pāri šim nolādētajam vekselim, ka tas varētu izpostīt viņa dzīvi un laimi!

Tā domā Jozēka. Viņš vēl nesaprot, kāda jēga ir vārdiem, ko saka viens no strādniekiem — zemes rēcējiem: lai laimi sasniegtu, vajadzēs krietni pacienīties pret muižniekiem un viņu rokaspuišiem. Lidz šai cīņai jaunais zemnieks vēl nav izaudzis, tādēl viņam neizdodas ielauzties no savu verdzinātāju žņaugiem, tādēl nepiepildās neviens no viņa lolotajiem sapņiem.

Parādu Jozēka nespēj samaksāt. No darba viņu padzen. Sakņu dārzu pirmo reizi izpostā bagātnieka uzpirktis ļaudaris, otru reizi — nežēlīgais sausums, Bērnis — viņa un Marikas meitina — paliek bez tēva vārda, jo Marika nevar panākt šķiršanos, kamēr nav izpirkts vekselis un samaksāti kazu izdevumi. Viņas vecāku mājiņu pārdod par pusvelti un abus sirmgalvius padzen no viņu pašu rokām celtā pārvarda. Durkliem brunoti žandāri, kēdēs sasēgtu, aizved arī pašu Jozēku. Lai glābtos no bada un galīgās izputēšanas, vini saārda muižnieka celto dambi un laiž tā dīka ūdenus uz savas saulē aplaisājušās zemītes.

Tomēr pēdējie filmas kadri izskan gaišā uzvaras priekā. Tie vēsti, ka Jozēku no cietuma atbrīvo pirms termina 1944. gadā, kad Padomju Armijas vareņajos triecienos sabruka vecā Ungarija.

Filma uz skatītāju runā drūmā, satricēošā valodā. Vienaldzīgi, bez dzīla savilņojuma nāv iespējams nolūkoties Marikas vecāku mājiņas pārdošanā, muižnieka dīka rakšanā, milzīgajā karstumā izmocītajā zemē un cilvēkos un daudzās citās ainās. Pat filmas sākumā attēlotajam kazu skatam uzspiests dzīla traģisma zīmogs. Kaut arī šķan muzika un smieklis, kaut arī galdī lūst ēdienu un dzērienu bagātībā, skatītājs instinktīvi jūt, ka te notiek liela ne-taisnība, notiek kas launa. To režisors un filmas inscenētājs F. Baks panāk vienkāršiem, neuzkrītošiem, bet toties jo iespaidīgiem līdzekļiem. Bagāto vienu vidū, starp resnā smaidošām seļām ar zobos iespraustiem cigariem, skatītājs pēkšņi ierauga Marikas vecākus — izkaltušus, nabadzīgu gēbrūsus sirmgalvjus, kas jūtas it kā lenākušj lielu koku mežā un drīzāk ar bailēm nekā ar prieku lūkojas visapkārt. Ši un citas līdzīgas ainas kā zibēt nozib gar acīm. Tomēr režisors savu panācis. Neļemas un bezizejas noskapa nolāzās pāri kazu galdam.

Tomēr gaiša priekā pilnīe beigu akordi no galveno notikumu drūmās attīstības izaug pilnīgi dabiski. Tas ir šī ievērojamā mākslas darba radītāju lielākais nopelns. Tiesāms — sākumā taču Jozēka viens pats cīnās pret savu nelaimi, kaut arī tāda pati tā ir visiem pārējiem, kas dzīvo uz pēdas zemes. Velāk, kad viņu padzen no darba, tikai viens pats jauneklīs seko viņam. Pārējie paliek pie tiem, kas domā, ka, ja jau tā iznācis, tad labāk, lai Jozēka viens pats iet bojā nekā visi. Tomēr skatītājs nojauš: šie ļaudis jau saprot, ka tas nav glābīnš, ka tā nebūs izeja. Un viņš nav maldījies. Muižnieka dambī ārdīt Jozēka dodas lauzu masas priekšgalā. Viņš jau ir vadonis un rīkotājs, viņš triec dūri seļā muižas pārvaldniekam un nogrūž to no slūžām.

Varena, kaut arī ārēji aplēpta dinamisma pilni ir filmas pēdējie kadri. Jozēku saslēdz dzelzīs un dzen uz cietumu. Režisors liek gar skatītāja acīm slīdēt naida un nīkuma apzīmogošām zemnieku seļām. Jūtāms: vēl mirklis, vēl viens mazs grūdiens, un šie ļaudis kā lavina gāzīsies virsū saulainaj žandārmu, samīs tos un noslaucīs no zemes virsas. Spēcīgs kāpinājums, liela filmas radītāju veiksmē!

Tas, kas nenotika un nevarēja notikt trīsdesmitajos gados, notika vēlāk, 1944. gadā. Padomju Armijas vēsturiskās uzvaras, padomju karavīra — atbrīvotāja ierašanās Ungarijas teritorijā lika izlauzties uz āru naidam un brīves alkām, kas gadu simteniem bija briedušs ungaru tautas krūtīs. Tauta sacēlās, tā metās cīņā. Sabruka vecā pusfeodālā Ungarija ar tās žandāriem un cietumiem, trūkuma un nabadzību, plašu tautas masu beztiesību un apspiesību. Brīvībā iznāca Jozēka Gožs un citi cīnītāji. Tautas demokrācija atdeva zemi tiem, kas to apstrādā. Veltīgas ir reakcijas izmisušās pūles atgriezt atpakaļ laikus, par kuriem spēģīgi mākslinieciskā valodā stāsta filma «Pēda zemes»!

V. Kalpiņš

Izrēķināšanās Foliskverā

Ar milzīgu sašutumu visas pasaules brīvību un mieru mīlošie cilvēki uzzināja par Nujorkas tiesas lēmumu uzskatīt par vainīgiem un notiesāt uz ilgstāšu cietuma ieslodzījumu ASV kompartijas 11 līderus. Šis spriedums, kas pasludināts pēc 10 mēnešu ilgas prāvas komedijas pret labākajiem Amerikas tautas dēļiem, rāda visai pasaulei, uz kādām negēlībām savās paniskajās bailēs no progresa un demokrātijas ir spēģīga ASV imperialistiskā reakcija.

Nujorkas prāva notika reakcijas neapvaldītas pretkomunistiskās histerijas un baltā terora apstākļos. Tiesas ēku apsargāja 400 policistu, bet pašā zālē ielaida tikai 70 personas. Imperialisti baidījās, ka plaša sabiedrība uzzinās par prāvas gaitu, par apsūdzēto runām. No prāvas pirmā brīža bija skaidrs, ka tā domāta kā ASV reakcijas mēģinājums slepeni izrēķināties ar Amerikas demokrātiskās kustības zcīlākajiem līderiem. Bet šis nodoms izgāzās. ASV kompartijas līderu lieta no pirmās prāvas dienas kļuva par visas progresīvās Amerikas lietu, par visas progresīvās pasaules lietu. Jo neapvaldītāks bija terors Foliskveras tiesas zālē, jo spāklāka kļuva progresīvās cilvēces apšūdzība pret šīs prāvas rīkotājiem un tiesnešiem.

Ciniska patvaļa raksturoja visu prāvas gaitu. Apsūdzētos ievēda zālē

važās iekaltām rokām. Advokātiem nemīgti draudēja ar izrēķināšanos, beidzot, nedzirdētā kārtā arī ieslodzīja cietumā. Aizstāvības lieciniekus šantāžēja un terorizēja. Publiku padzina. Zvērīnātos sijāja, atstājot tikai pašus melnākos reakcionārus. Toties pilna brīvība tika dota tiesnešim — žandārmam, prokuroram un apsūdzības lieciniekiem no amerikāņu gestapo rindām.

Foliskvera atrodas tikai dažus desmit solus no Volstrita. Pavēlēm no Strīta uz skveru nebija tālu ko ceļot... Foliskverā Volstrits gribēja tiesāt amerikāņu tautu. Bet iznāca otrādi: pelēkajā federalās tiesas ēkā Amerikas tauta savu labāko dēlu personā tiesāja un notiesāja Volstrita asipaino diktaturu. Tāpat kā Leipcigas prāva pārvērtās par progresīvās cilvēces apsūdzības aktu pret hitleriskajiem grautiņu rīkotājiem, tā Nujorkas tiesas komedija ar visu spēku vērsās pret tās iniciatoriem. Apsūdzētie šautāja un atmaskoja amerikāņu reakciju kā hitleriešu sekotājus.

Moralais un politiskais spēks, pārākuma apziņa, ticība savai un savas tautas kopīgai lietai un tās uzvarai — lūk, kas raksturoja apsūdzēto stāju un runas. Vinus nespēja salauzt ne Medīnas draudi, ne prokurora Makgohīta provokācijas. Toties kukluksklānītie tiesnešu togās krita no vienas histerijas otrā.

nīcināt progresīvās idejas. Otrādi, terors tikai stiprina tās un pievērš tām jaunus sekotājus. «Komunisti — tā ir amerikāņu tautas tiesību pirmā aizsardzības līnija. Foliskverā notiesāja brīvību un demokrātijai. Visiem godīgiem amerikāņiem draud apsūdzēto liktenis.» — teikts ASV kalpotāju arodbiedrības uzskumā. «Ja jūs esat par mieru, ja jūs esat par amerikāņiem, ja jūs esat par vienkāršiem cilvēkiem, ja jūs esat par demokrātijai, — jūs esat nākošais pēc kārtas.» — lasām «Nacionālās bezpartejiskās komitejas» rezolūcijā sakarā ar tiesas lēmumu. Atsaucoties uz kādu pseidoprogresīvu grāmatu, kas iznāca pirms kara Amerikā un attiecībā uz fašismu savā virsrakstā apgalvoja «Tas pie mums nav iespējams», Pols Robsons pēc sprieduma pasludināšanas paziņoja: «Mēs vairs nevaram teikt, ka tas pie mums nav iespējams, jo tas jau noticis.»

Federalās tiesas spriedums Savienotajās Valstīs izraisījis milzīgu protesta kustību. Šis spriedums atvēris acīs miljoniem amerikāņu, kas vēl ticēja pasacīnai par amerikāņu demokrātijai. «Tagad visiem skaidrs, ka ASV var vājt un sodīt katru cilvēku, kas domā citādi nekā kara kurinātāju kliķe, kura atrodas valsts priekšgalā, — raksta «Daily Worker», — un katrs jūtas apdraudēts». Visā valstī, visos štatos nodibinās organizācijas cīņai par kompartijas līderu atbrīvošanu. Simtām sabiedrisko un arodorganizāciju nosūtījās tieslietu ministram un Baltajam

Namam telegramas ar prasību anulēt tiesas lēmumu. Nujorkā, Čikagā, Losandželosā un citās lielās pilsētās notiek masu protesta demonstrācijas un mitiņi pret izrēķināšanos ar ASV kompartijas līderiem. No visas pasaules valstīm 11 apsūdzētie saņem cīņas sveicienus. Šajās telegramās izteikta solidaritāte amerikāņu tautai tās cīņā pret fašisma patvaļu, par demokrātiskām tiesībām.

Gatavodamies izrēķināties ar ASV kompartijas līderiem, Volstrita karalji domāja nostiprināt reakcijas pozīcijas un novājināt demokrātijas un miera frontes pozīcijas. Bet Volstrita dūži un viņu uzticīgie kalpi Foliskverā rūgti pārrēķinājušies. Nujorkas prāva atmaskoja šīs demokrātijas fašistisko fizionomiju, mobilizē miljonus amerikāņu masas cīņai pret iekārtu, kas pieļauj tiesas patvaļu pret amerikāņu tautas labākajiem dēļiem. Nujorkas prāva rāda paniku, kādā šodien atrodas vecā kapitalistiskā pasaule, kas nespēj apturēt vēstures ratu, bet vēlētos piespiest tautas masas ticēt tam, ka kapitalam vēl ir vara, vēl ir teikšana, vēl ir spēks. Un pierādījumam viņa inscenēja prāvu Foliskverā... Veltīgas pūles.

Džordano Bruno un Galileja tiesāšana iegāja cilvēces vēsturē kā progresa uzvaras un reakcijas kapitulācijas akts.

Kā demokrātiskās nometnes morāla un politiskā pārākuma un imperialistiskās nometnes bezspēka solīcinājums ieliet vēsturē arī Foliskveras prāva.

M. Vinters